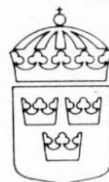

Redogörelse till riksdagen

1986/87:15

Fullmäktiges i riksbanken förvaltningsberättelse för
år 1986

Redog.
1986/87:15

Jämlikt föreskrifterna i 37 § lagen för Sveriges riksbank får fullmäktige avge härvid fogade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning under 1986.

I vissa frågor, som fullmäktige behandlat under året och som redovisas i berättelsen, har avgivits reservationer och särskilda yttranden. Dessa finns redovisade i fullmäktiges protokoll.

Till förvaltningsberättelsen har fogats följande bilagor:

1. av riksdagen beställd utvärdering av verksamheten vid sk sedeldepåer,
2. valutastyrelsens berättelse,
- 3 och 4. uppgifter om riksbankens pris i ekonomisk vetenskap och om riksbankens jubileumsfond.

Stockholm den 29 januari 1987.

ERIK ÅSBRINK

OLLE GÖRANSSON

BENGT DENNIS

JOHAN GERNANDT

JAN BERGQVIST

*INGEMAR
ELIASSON*

KARL BOO

/Hanna Ericson

Innehåll

Inledning	4
Kredit- och valutapolitiken	5
Grunddragen i den realekonomiska utvecklingen	5
Kreditpolitikens huvuddrag och utveckling under året	8
Avregleringen och kreditinstitutens placeringar	16
Statsuplåningen	20
Kredit- och valutapolitiskt kalendarium	21
Internationellt finansiellt samarbete	24
Betalningsmedelsförsörjningen m. m.	30
Förvaltningsåtgärder	34
Riksbankens bokslut	42
 Bilaga 1: Sedeldepåer – en utvärdering	 49
Bilaga 2: Valutastyrelsens berättelse	57
Bilaga 3: Riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne	68
Bilaga 4: Riksbankens jubileumsfond	69
Bilaga 5: Organisationsplan för Sveriges riksbank	70

Sveriges riksbank är myndighet under riksdagen och står under dess garanti. Riksbanken förvaltas av sju fullmäktige, varav sex utses av riksdagen och en av regeringen. Den av regeringen utsedde fullmäktigeledamoten är ordförande. Fullmäktige utser inom sig riksbankschef och inom eller utom sig en vice riksbankschef.

Riksbankens uppgift som centralbank består i att

- utge sedlar och mynt,
- ansvara för betalningsmedelsförsörjningen
- förvalta guld- och valutareserven,
- fungera som statens och bankernas bank,
- föra kredit- och valutapolitik inom ramen för den allmänekonomiska politiken

Riksbanken administrerar vidare valutaregleringen.

Riksbankens verksamhet bedrivs vid huvudkontoret i Stockholm och vid åtta regionkontor samt under dessa tretton kassakontor. Vidare sker ut- och infällning av sedlar vid tre s. k. sedeldepåer i postverkets regi. Regionkontorens och kassakontorens arbetsuppgifter består främst av betalningsmedelsförsörjning. Vid huvudkontoret svarar en särskild enhet, region Stockholm, för betalningsmedelsförsörjningen.

Grundläggande bestämmelser om riksbanken och dess uppgifter finns i lagen (1934:437) för Sveriges riksbank och i lagen (RFS 1975:6) med reglemente för riksbanken (Bankoreglementet).

I lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel regleras de kreditpolitiska instrument som regeringen genom förordnande kan ställa till riksbankens förfogande. Har förordnande om kreditpolitiska medel givits utfärdar riksbanken de tillämpningsföreskrifter som behövs för användningen av sådana medel.

De valutareglerande bestämmelserna återfinns dels i valutalagen (SFS 1939:350), dels i valutaförordningen (SFS 1959:264). Riksbanken har utfärdat föreskrifter om tillämpning av valutaförordningen vilka återfinns i riksbankens författningssamling, serie B.

Vid utgången av år 1986 hade fullmäktige i riksbanken följande sammansättning:

Ordinarie ledamöter

Erik Åsbrink, ordförande, Olle Göransson, vice ordförande och deputerad, Bengt Dennis, riksbankschef, Staffan Burenstam Linder, Jan Bergqvist, Ingemar Eliasson och Karl Boo.

Suppleanter

Lars Mathlein, personlig suppleant för ordföranden, Ivar Nordberg, Birgitta Johansson, Johan Gernandt, Aina Westin, Christer Eirefelt, Bertil Jonasson och Kurt Eklöf, vice riksbankschef.

Grunddragen i den realekonomiska utvecklingen

Det ekonomiska läget såväl i Sverige som utomlands påverkades under 1986 starkt av sjunkande oljepris och fallande dollarkurs. För Sveriges del innebar dessa faktorer i förening med lägre internationella räntor att bytesbalansen förbättrades med närmare 20 miljarder kr mellan 1985 och 1986. För bytesbalansen som helhet förbyttes ett underskott på 10 miljarder kr i ett överskott på preliminärt 8,5 miljarder kr 1986. Sjunkande importpriser medförde dessutom att inflationstakten dämpades betydligt under året. Samtidigt fortsatte lönerna inom svensk industri att stiga snabbare än i flertalet industriländer. Konkurrenskraften försvagades därför.

Den internationella bakgrunden och den svenska exporten

De kraftigt sänkta oljepriserna och det sjunkande internationella ränteläget utgjorde inte så stark tillväxtstimulans för OECD-området som väntat. BNP-tillväxten 1986 låg runt 2,5% vilket är något lägre än för 1985. Fallande energipriser bidrog till att inflationstakten avtog i OECD-området; i några länder sjönk t. o. m. prisnivån. Hushållens realinkomster ökade därmed, vilket ledde till att det främst var den privata konsumtionen som bidrog till BNP-tillväxten i OECD under året.

Växelkursförändringarna, som framförallt inneburit fallande dollar och förstärkt D-mark och yen hade ännu under 1986 inte åstadkommit någon större reduktion av obalanserna i bytesbalanssaldona räknat i löpande priser. Det amerikanska handelsunderskottet nådde en ny rekordnivå samtidigt som bl. a. Japan och Västtyskland ytterligare förstärkte sina handelsöverskott. Till detta bidrog de kraftigt sänkta oljepriserna. Problemet med det amerikanska budgetunderskottet kvarstod också under 1986. Försök görs nu att bl. a. via lagstiftning — den s. k. Gramm-Rudman-Holling akten — på längre sikt bringa den amerikanska budgeten i balans.

I övriga nordiska länder pekade utvecklingen under året mot en tilltagande obalans. Det danska bytesbalansunderskottet förvärrades. I Norge vände tidigare överskott till ett underskott. Som oljeproducerande land drabbades Norge hårt av oljeprisfallet, samtidigt som den privata konsumtionen fortsatte att stiga kraftigt, främst under första halvåret. Med de överenskommer Finlands beträffande östhandeln begränsades fördelarna av lägre oljepriser av ett bortfall av exportefterfrågan från öststaterna. För Norden sammantaget ledde utvecklingen till att BNP-tillväxten började avta under året.

Den internationella efterfrågan var baserad främst på ökad konsumtion och mindre på investering. Vidare sjönk efterfrågan från de oljeproducerande länderna. Detta bidrog för Sveriges del till att exportuppgången blev förhållandevis måttlig under 1986. Fortsatt starkare pris- och kostnadsökningar i Sverige än i konkurrentländerna torde också ha dämpat exportvo-

lymökningen. Exportvolymen av varor och tjänster beräknas ha stigit med knappt 3% 1986, jämfört med 2,3% 1985.

Redog. 1986/87:15

Inhemsk efterfrågan, lager och import

Under 1986 uppgick BNP-tillväxten i Sverige till knappt 2%. Det var framförallt konsumtionen som bidrog till att BNP ökade. Sjunkande inflationstakt i kombination med bibehållen lönestegringstakt gav förbättrade realinkomster. Sjunkande nominella räntor gav också en stimulans åt konsumtionen. Den privata konsumtionen steg med ca 3,5% i volym 1986 vilket innebar att sparkvoten drogs ytterligare något nedåt. Mest ökade försäljningen av varaktiga konsumtionsvaror.

Bruttoinvesteringarna totalt sjönk under loppet av första halvåret men vände därefter uppåt. Helåret 1986 kom därmed att visa en i stort sett oförändrad investeringsnivå jämfört med 1985. Industrins investeringar, som ökade ca 35% mellan åren 1983 och 1985, föll tillbaka ett par procent 1986. även bostadsinvesteringarna sjönk.

Lagren som efter flera års avveckling började byggas upp under 1985 drogs åter ned under 1986. Lagerutvecklingen bidrog därför till att hålla nere såväl importökningen som produktionstillväxten.

Tillväxten av importvolymen av varor och tjänster beräknas ha stannat på totalt ca 3,5% trots en stark efterfrågan på konsumtionsvaror vilka har ett stort importinnehåll. Förutom lagerutvecklingen bidrog den svaga investeringsökningen till en dämpning i ökningstakten av importen.

Industriproduktion, sysselsättning och priser

Industriproduktionen ökade endast obetydligt mellan 1985 och 1986. Produktionsuppgången skedde dock från en redan hög produktionsnivå. Industrissysselsättningen steg något mellan helåren, men starkast ökade sysselsättningen inom den privata tjänstesektorn. Den totala sysselsättningssökningen blev större än tillväxten av arbetskraftsutbudet, vilket medförde att den öppna arbetslösheten gick tillbaka från 2,8% 1985 till 2,7% 1986.

Under loppet av året steg konsumentprisindex (KPI) med 3,3% och mellan årsgenomsnittet för 1985 och 1986 med 4,2%. Trots att inflationstakten låg betydligt lägre än tidigare år, blev den ändå högre än vad som väntades när det under våren stod klart hur kraftigt oljeprisfallet skulle bli. De tvåårsavtal som under försommaren slöts mellan arbetsmarknadens parter på den privata sidan innehöll en prisklausul som innebär rätt till omförhandling om KPI under loppet av året skulle stiga mer än 3,2%.

Bytesbalansen

Bytesbalansen förbättrades kraftigt under 1986 och beräknas under helåret ha gett ett överskott på 8,5 miljarder kr¹, vilket kan jämföras med ett underskott 1985 på drygt 10 miljarder kr.

¹ Enligt preliminär nationalbudget för 1987.

Omsvängningen i bytesbalansen återspeglade främst en kraftig förbättring av handelsbalansen. Överskottet i handelsbalansen ökade med 17 miljarder kr till 32 miljarder kr 1986. Förbättringen berodde till övervägande delen på starkt reducerade oljepriser.

Nettot för tjänster och transfereringar förbättrades något under 1986 jämfört med 1985. Förbättringen, som huvudsakligen kunde hänföras till minskade ränteutgifter, netto, berodde dels på sjunkande räntenivåer utomlands dels på en lägre dollarkurs. I motsatt riktning verkade en försämring av resevalutanettot under 1986.

Bytesbalansen, miljarder kr

	1984	1985	1986 ¹
Handelsbalans (inkl. korrigeringsav handelsstatistik)	23,3	14,7	31,8
Tjänster och transfereringar	-20,3	-25,1	-23,3
Bytesbalans	3,0	-10,4	8,5

Privat och kommunal kapitalbalans och valutaflöde

De direkta investeringarna i utlandet med avdrag för utländska direkta investeringar i Sverige gav under 1986 ett ökat kapitalutflöde. Under årets tre första kvartal ökade utflödet med 4,0 miljarder kr till 8,6 miljarder kr jämfört med samma period 1985.

Riksbankens valutastyrelse beslöt den 24 juni 1986 att upphäva kravet att svenska direkta investeringar i utlandet skall finansieras genom lån i utländsk valuta. Tidigare gällde att sådana investeringar med några undantag skulle finansieras med lån i utländsk valuta och med en löptid för lånet på

Tabell 1. Bytesbalans och valutaflöden
Miljoner kr

	1985	1986 ¹	1985		1986	
			1 hå	2 hå	1 hå	2 hå ¹
A. Bytesbalans	-10,4	8,5	- 9,9	- 0,6	5,2	3,3
B. Privata kapitaltransaktioner, netto	13,0	-0,1	3,3	9,8	8,8	-8,9
Valutaflöde (A+B=C-D-E)	2,6	8,4	- 6,6	9,2	14,0	-5,6
C. Valutareservens transaktionsförändring	14,0	1,3	16,4	- 2,4	2,6	-1,3
D. Riksbankens övriga transaktioner	0,1	0,9	0,0	- 0,1	- 0,5	1,4
E. Statens upplåning, netto	11,5	-8,0	23,0	-11,5	-10,9	2,9

¹ Preliminärt utfall för bytesbalans och privata kapitaltransaktioner.

genomsnittligt minst 5 år. De ökade investeringarna under 1986 återspeglade huvudsakligen verkställandet av några större projekt.

De ökade direktinvesteringarna bidrog till att öka den privata långfristiga upplåningen utomlands under första delen av året. Härutöver syns det ökade intresset för annan privat långfristig upplåning, som var märkbart under slutet av 1985, ha bestått under 1986. Det totala kapitalinflödet, netto, från privata långa lån ökade därmed kraftigt. För de tre första kvartalen 1986 steg nettoinflödet med 11,1 miljarder kr till 17,2 miljarder kr jämfört med samma period 1985.

Den kortfristiga upplåningen dämpades något under 1986 efter den omfattande upplåning som ägde rum 1985. Nettoinflödet för dessa lån sjönk med 3,6 miljarder kr under årets tre första kvartal till 9,6 miljarder kr jämfört med samma period föregående år.

Den sammanlagda effekten av löpande betalningar och privata och kommunala kapitaltransaktioner gav ett betydande valutainflöde under årets fem första månader. Vid maj månads utgång var det ackumulerade valutainflödet 14,3 miljarder kr. Därefter avstannade valutainflödet och förbyttes i ett utflöde i november. Totalt under året uppgick valutainflödet till 8,4 miljarder kr. Omsvängningen i valutaflödena sammanhänger huvudsakligen med en försvagning av den privata och kommunala kapitalbalansen under andra halvåret 1986. En återbetalning av korta lån torde vara den huvudsakliga förklaringen till ändringen i valutaflödena. En omsvängning i utlandets intresse för svenska aktier bidrog också till ändringen. En betydande nettoexport under årets fyra första månader förbyttes i en nettoimport av svenska aktier från utlandet.

Kreditpolitikens huvuddrag och utvecklingen under året

Avregleringen och de kreditpolitiska medlen — utgångsläget

Genom slopandet av ränterekommendationen för bankernas utlåning i maj 1985 och framförallt genom avskaffandet av utlåningstaken för banker, finansbolag och bostadsinstitut i november samma år var den inhemska svenska kreditmarknaden vid ingången av 1986 i väsentliga delar avreglerad. Livförsäkringsbolag och Allmänna Pensionsfonden ålades dock allmän placeringsplikt även för 1986 enligt i princip samma utformning som tidigare. Institutet ifråga skulle förvärva prioriterade obligationer direkt från riksgäldskontoret, bostadsinstitutet och Allmänna Hypoteksbanken i föreskriven omfattning. Dessa s. k. bruttokvoter innebär dock att instituten är oförhindrade att när som helst sälja ut sitt innehav av prioriterade obligationer. Riksbanken har vidare som allmän princip motverkat användningen av indexlån på kreditmarknaden. Detta manifesterades genom fortsatt tillämpning av räntereglering av försäkringsbolags placeringar i lån med indextillägg.

För att begränsa risken för en alltför kraftig kreditexpansion som reaktion på utlåningsregleringarnas avskaffande skärptes samtidigt kassakraven. Kraven höjdes från 1 till 3% med verkan från den 13 januari 1986, varvid också räntegottgörelsen borttogs.

Avregleringen av kreditmarknaden markerade ingen förändring i målen för kreditpolitiken. Utvecklingen av betalningsbalansen skulle liksom varit fallet under senare år vara styrande för kreditpolitiken. Den utveckling med framförallt lägre oljepris och en fortsatt nedgång i dollarkursen och i den internationella räntenivån som ägde rum under loppet av året, gjorde dock att betalningsbalansen blev en mindre betungande restriktion än tidigare. Anpassningen av den inhemska räntenivån kom därför i högre utsträckning än tidigare att bestämmas av det inhemska efterfrågeläget. Osäkerheten om storleken av förbättringen i bytesbalansen och tendenser till en kraftig ökning av konsumtionen påverkade takten i nedtrappningen av de inhemska räntorna.

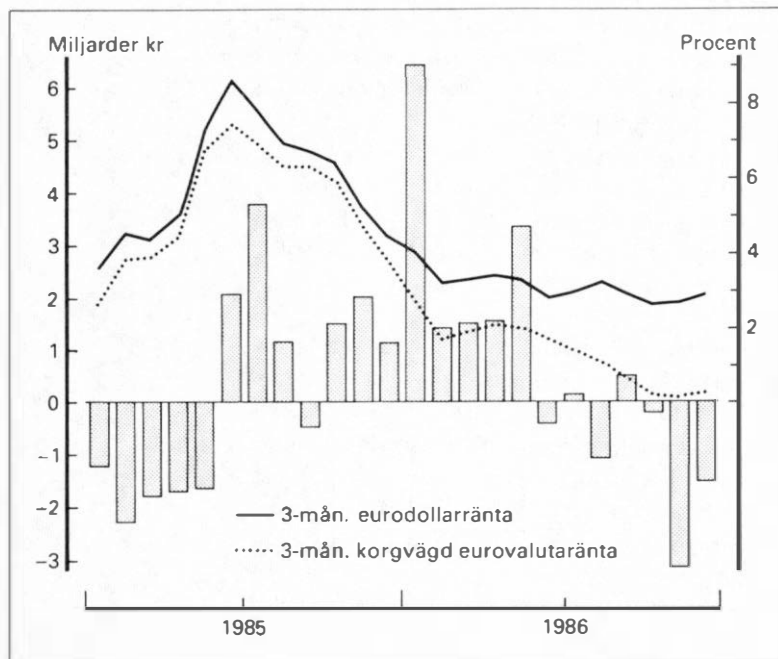
Devalveringarna 1981 och 1982 lade grunden för en förbättring av konkurrenskraften och därmed också för en förbättring av bytesbalansen. Utvecklingen i denna riktning har förstärkts av den uppgång i den internationella konjunkturen som ägt rum sedan dess. Dessa båda faktorer i förening medverkade till att de långvariga underskotten i bytesbalansen kunde vändas i ett överskott under 1984. Bytesbalansen försvagades dock på nytt under första halvåret av 1985 som följd av en kraftigt tilltagande inhemsk efterfrågan.

Det operativa målet för kreditpolitiken under senare år har emellertid inte varit bytesbalansen utan valutautflödet. Under det ansträngda läge som rådde under 1984 och framförallt under 1985 var strävan inriktad på att uppnå balans i valutautflödena och på så sätt bidra till att skapa förtroende för antiinflationsspolitiken. För att undvika alltför stor ryckighet i politiken måste visserligen nettoflödet av löpande betalningar och privata (och kommunala) kapitaltransaktioner tillåtas variera över kortare perioder men på längre sikt skulle dessa flöden balansera. Staten skall alltså inte — utom möjligen temporärt — företa någon nettoupplåning utomlands för att balansera underskott i bytesbalansen eller privat kapitalutflöde. Med de påfrestningar som betalningsbalansen var utsatt för under 1984 och framförallt under 1985 innebar detta att kraftiga valutautflöden måste bromsas upp och vändas i inflöden genom en åtstramande kreditpolitik. Denna politik var framgångsrik. Anmärkningsvärd var utvecklingen under 1985 då det stora valutautflödet under våren kunde brytas i första hand genom kraftfulla kreditpolitiska åtgärder i maj. Valutautflöden på 10 miljarder kr fram till i mitten av maj kunde vändas till ett mindre inflöde för året som helhet. Härtill bidrog också ett omslag i bytesbalansen efter den försämring som ägt rum i denna under första delen av året.

De vidtagna åtgärderna förstärkte tilltron till att den svenska kronans yttre värde kommer att bevaras. Fallande dollarkurs och sjunkande räntenivå utomlands underlättade otvivelaktigt omsvängningen i den externa balansen under senare delen av 1985. Förbättringen av denna kunde förenas med en nedtrappning också av de inhemska räntorna. Utsikterna inför 1986 var emellertid långt ifrån odelat gynnsamma. Prognoser vid denna tid indikerade närmast att tillväxten i den svenska ekonomin skulle bli bland de lägre i industriländerna i en avtagande internationell konjunkturuppgång. Ändå

Diagram 1. Valutaflöde samt räntedifferensen mot eurodollar och korgvägd eurovaluta

Redog. 1986/87:15

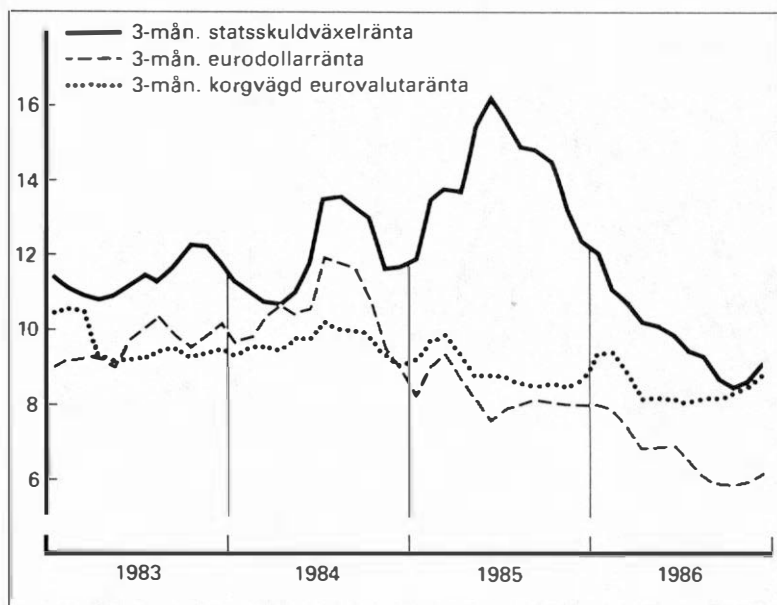

föreföll det inte troligt att underskottet i bytesbalansen skulle kunna elimineras. Betydande svårigheter att förena inre och yttre mål för den ekonomiska politiken kunde således inte uteslutas. Genom framförallt den drastiska nedgången i oljepriserna ändrades förutsättningarna radikalt.

Från en nivå kring 28 dollar per fat under slutet av 1985 sjönk priset på råolja till ca 12 dollar per fat i april och t. o. m. under 10 dollar per fat kring mitten av 1986. Genomsnittet för året kom att ligga på ca 14 dollar. Även med en viss återhämtning av priset var det uppenbart att utsikterna för den svenska ekonomin hade förbättrats markant. Mest framträdande var effekten på bytesbalansen. Denna förstärktes av att dollarn fortsatte att falla under första delen av året, från en nivå kring 7,70 kr vid slutet av 1985 ned mot 7 kr i mitten av 1986. Den direkta effekten på oljeimporten av prisfallet och nedgången i dollarkursen beräknades mycket väl kunna bli av storleksordningen 20 miljarder kr. Nettoeffekten av de indirekta återverkningarna via det allmänna efterfrågeläget i Sverige och i utlandet var osäker men kunde beräknas bli av begränsad omfattning i förhållande till den direkta effekten. Totalt kunde sålunda bytesbalansen väntas bli betydligt bättre 1986 än vad prognoserna vid årets ingång förutskickade.

Det valutainflöde som ägt rum sedan åtstramningen av kreditpolitiken i maj 1985 fortsatte fram till hösten 1986. Inflödet var särskilt omfattande i januari. Nämnda förhållanden innebar att de externa restriktionerna på politiken blev mindre stränga efterhand. Med ett underskott i bytesbalansen på 10 miljarder kr 1985 krävdes dock en markant förbättring för att denna

Månadsgenomsnitt

skulle visa ett mer betydande överskott. Osäkerheten om oljeprisutvecklingen och också om den kreditpolitiska avregleringens effekter var dock stor. Mot denna bakgrund lättades penningpolitiken stegvis och med viss försiktighet. Efterhand blev den starkt stigande privata konsumtionen en påtaglig restriktion på fortsatta lättnader.

Nedtrappning av räntenivån.

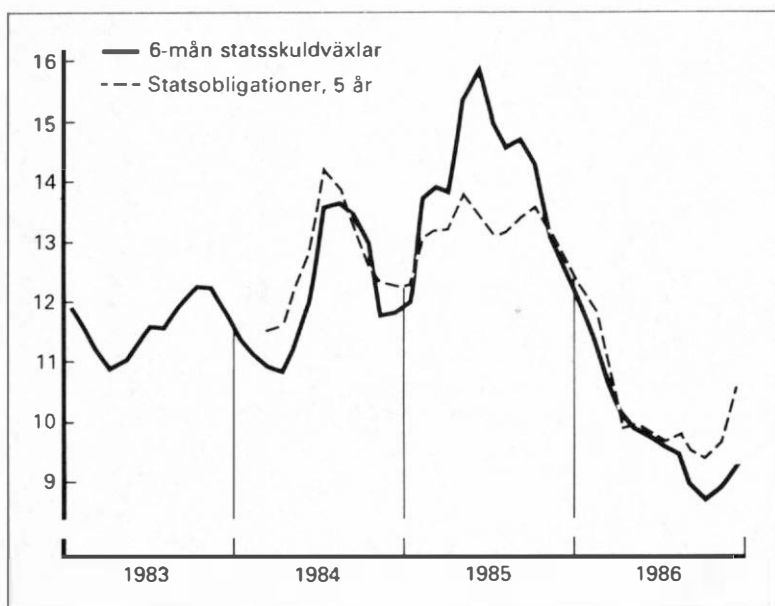
Ränteutvecklingen hade under 1985 varit nedåtgående ända sedan åtstramningsåtgärderna i maj. Räntan på kortare statspapper (3-månaders statsskuldväxlar) hade sjunkit från en nivå kring 16% till drygt 12% och längre statspapper (5-åriga riksobligationer) från ca 14% till ca 12,5%. Diskontot hade under denna tid endast sänkts en gång, i juli 1985, från 11,5% till 10,5%. Som en anpassning till det faktiska ränteläget på marknaden sänkte riksbanken den 16 januari 1986 diskontot med ytterligare en procentenhet till 9,5%.

Straffräntan på bankernas upplåning sänktes också i samband med diskontoändringen i juli och sedan ytterligare ett par gånger under hösten 1985 — sammanlagt från 16% till 13% — för att i samband med utlåningstakens avskaffande ersättas med en räntetrappa. Bankerna fick enligt denna låna till 10,5% ett belopp motsvarande högst 25% av eget kapital. För större belopp höjdes räntekostnaden.

Vid räntetrappans införande låg lägsta utlåningsränta på samma nivå som diskontot. Diskontosänkningen i januari företogs utan att räntetrappan

Diagram 3. Räntan på statsskuldväxlar och statsobligationer
Månadsgenomsnitt

Redog. 1986/87:15

ändrades. Därmed frigjordes diskontot för första gången helt från gällande villkor för bankernas upplåning i riksbanken. Den tidigare slopade regleringen av bankernas utlåningsräntor var också knuten till diskontot. Diskontots räntestyrande effekt har således minskat. Det tjänar nu i första hand som vägledning för bankernas räntesättning på sina inlåningsräkningar och även för deras räntesättning på en betydande del av utlåningen till hushållen. Bankerna justerar fortfarande dessa räntesatser i samband med diskontoförändringar. Dessutom finns det många andra kreditavtal och andra former av kontrakt som är knutna till diskontot.

Fram till diskontosänkningen i januari 1986 hade de inhemska penningmarknadsräntorna sjunkit betydligt snabbare än de utländska. Efter den kraftiga uppjusteringen i maj 1985 låg tremånaders statsskuldväxelräntor ca 8 procentenheter över motsvarande eurodollarräntor. Efter diskontosänkningen i januari fortsatte marknadsräntorna att falla i stabil takt. Under de första månaderna av 1986 etablerades en marginal mot euordollarräntan på 3 procentenheter, densamma som rått vid ingången av 1985, och för kortare perioder t. o. m. något lägre.

Om man istället beräknar en "korg ränta" som visar vad det skulle kosta att låna utländsk valuta i de proportioner som ges av deras respektive vikt i valutakorgen, låg denna under inledningen av 1986 2 procentenheter högre än statsskuldväxelräntan.

Nedgången i penning- och obligationsmarknadsräntorna följdes upp med ytterligare sänkningar av diskontot — till 8.5% i mitten av mars och till 8% i mitten av april. Den första var samordnad med en mer omfattande

internationell räntesänkningssaktion och följde omedelbart på en neddragning av centralbanksräntorna i bl. a. USA, Västtyskland och Japan; den andra föregick ytterligare sänkningar av centralbanksräntorna utomlands. Vid den tiden hade räntan på 3-månaders statsskuldväxlar sjunkit från drygt 12% vid årets ingång till drygt 10%.

Uppbromsad räntenedgång

Efter diskontosänkningen i april upphörde nedgången i marknadsräntorna. Riksbanken genomförde en ändring av räntetrappan med verkan från ingången av juni. Den företagna justeringen var dels ett resultat av en teknisk översyn av bankernas upplåningsvillkor, dels en anpassning av räntetrappan till rådande lägre räntenivå.

Basen för bestämning av bankernas upplåningsvillkor i riksbanken hade dittills utgjorts av den låntagande bankens beskattade egna kapital. Storleken av detta är emellertid påverkat av den bokslutsstrategi banken i fråga tillämpar. För att erhålla en mer konkurrensneutral upplåningsrätt, ersattes den tidigare basen med en som förutom det beskattade egna kapitalet även inkluderade 50% av värderegleringskontona.

Det sedvanligt strama läget för bankernas kassalikviditet genom statsbudgetens säsongsmässiga förstärkning hade accentuerats av genomförda stora emissioner av premieobligationer, ca 18 miljarder kr mot förväntade 3 à 4 miljarder kr. Vid oförändrad räntetrappa krävdes därför omfattande marknadsoperationer för att bankernas upplåningsränta i riksbanken, och därmed dagslåneräntan, inte skulle dras upp långt över rådande räntenivå med de återverkningar detta skulle få på den allmänna räntenivån. För att undvika detta sänkte riksbanken i stället stegen i räntetrappan i samband med den tekniska omläggningen. Sedan juni gäller därmed följande räntevillkor för en banks upplåning i riksbanken.

lån upp till 20% av den nya kapitalbasen	8%
lån mellan 20% och 40% av den nya kapitalbasen	10%
lån mellan 40% och 60% av den nya kapitalbasen	12%
lån mellan 60% och 80% av den nya kapitalbasen	14%
lån över 80% av den nya kapitalbasen	16%

Jämfört med tidigare tillämpade räntetrappa innebar detta att höjden mellan varje steg — 2 procentenheter — bibehölls oförändrad men att nivån sänktes för första trappsteget från 10,5% till 8%. Vidare förlängdes stegen. Varje steg i räntetrappan som utnyttjas fullt ut av alla banker motsvarar nu en upplåning på ca 6 miljarder kr. Tidigare var det första steget drygt 2,5 miljarder kr och resterande vardera drygt 5 miljarder kr.

Räntesatsen för bankernas inlåning i riksbanken, exklusive kassakvotsmedel, sänktes samtidigt från 8,5% till 6%.

Efter en kort och svag uppgång i majs sjönk marknadsräntorna åter, om än långsamt, för att stabiliseras i mitten av oktober på en nivå som för 3-månaders statsskuldväxlar låg strax under 8,5%. Diskontot anpassades med hänsyn härtill nedåt med en halv procentenhet till 7 1/2% i september.

Valutainflödet upphörde under försommaren. In- och utflöde balanserade

i stort sett över perioden juni-oktober. Eurodollarräntorna sjönk under denna tid ungefär parallellt med motsvarande svenska penningmarknadsräntor. Den korgvägda räntan steg däremot något och låg i oktober endast obetydligt lägre än statsskuldväxelräntan.

Ränteuppgång och restriktivare kreditvillkor

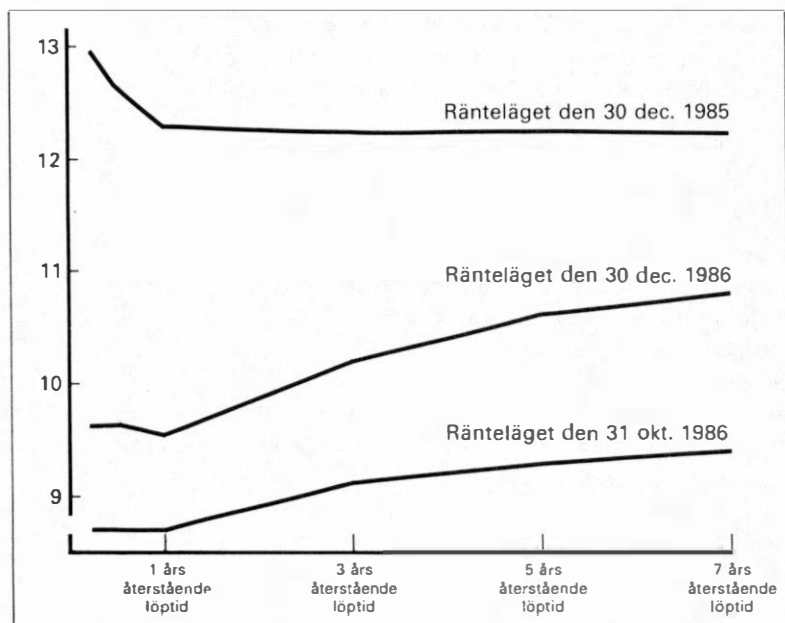
Det blev efterhand uppenbart att den privata konsumtionen — och speciellt varaktiga konsumtionsvaror — steg i en snabbare takt än väntat. Risker att prisstegringen skulle bryta igenom det tak som möjliggjorde omförhandling av de privata löneavtalen blev också mer påtaglig. Det tidigare balanserade valutaläget förbyttes i ett begynnande utflöde kring mitten av november. Dessa faktorer och ett omslag i marknadens inflationsförväntningar skapade oro varvid räntorna drogs upp. Farhågor bland marknadsaktörerna för en kraftig konsumtionsökning torde också ha bidragit till räntestegringen. I rådande läge avstod riksbanken från att motverka denna uppgång. Från mitten av november till framemot slutet av året steg räntan på 3-månaders statsskuldväxlar med en knapp procentenhet. Uppgången i obligationsräntorna översteg en och en halv procentenhet. Obligationsräntorna har vid flera tillfällen varierat kraftigare än penningmarknadsräntorna i det mycket korta perspektivet — över dagar eller någon vecka.

Det var inte en försvagning av den externa balansen utan den inhemska utvecklingen som föranledde riksbanken att låta tendensen till uppgång i räntenivån få genomslag. Utlåningen från banker, bostadsinstitut och finansbolag hade efter en något trevande start under tiden omedelbart efter utlåningstakens avskaffande i november 1985 expanderat kraftigt sedan april. En omfattande utlåning var också väntad som resultat av olika slags omdisponeringar av krediter och portföljanpassningen som avregleringen möjliggjorde. Den kreditexpansion och åtföljande likviditetsökning som ägt rum låg dock i överkant med hänsyn till den starkt växande konsumtionsefterfrågan. En fortsatt kraftig konsumtionstillväxt kunde på sikt befaras få ogynnsamma återverkningar på bytesbalansen.

Marknadsföringen av krediter var också mycket intensiv från såväl bankers som andra finansinstituts sida. Ett markant konkurrensslag var att erbjuda långa amorteringsfria lån. Enligt riksbankens uppfattning var det inte förenligt med ett sunt fungerande kreditväsende att amorteringsfria lån snarare blev regel än undantag. För företag med deras mer sofistikerade finansieringsformer var det visserligen knappast meningsfullt att ställa krav på amortering. Däremot borde inte privatpersoner ha tillgång till sådana krediter. Även om möjligheten alltid föreligger i en fri kreditmarknad att ta upp nya lån ger detta ändå anledning till omprövning av den egna ekonomin. För att uppnå en sådan ordning träffade riksbanken redan i juni en överenskommeelse med banker, bostadsinstitut och finansbolag om att största restriktiviteten skulle gälla under 1986 vid beviljande av amorteringsfrihet för privatpersoner på såväl nya som gamla lån. I de fall amorteringsfrihet medgavs skulle denna få omfatta högst 2 år. Under vart och ett av 3 år under lånets första femårsperiod skulle minst 1.5% av det ursprungliga lånebelopp-

Diagram 4. Marknadsräntor (effektiva årsräntor) för statsskuldväxlar och riksobligationer

Redog. 1986/87:15

pet amorteras dvs minst 4,5% av lånet under de första fem åren. Mot bakgrund av den kraftiga utlåningsexpansionen och konsumtionsefterfrågan som ägt rum skärptes kraven på amortering vid en förnyad överenskommelse med verkan från den 25 november. Nya lån givna av bostadsinstitut skulle varje år amorteras med minst 3% av ursprungligt lånebelopp medan motsvarande amorteringskrav för lån i banker och finansbolag uppgick till 6%. För hushållen blev sålunda lånevillkoren hårdare mot slutet av året såväl genom strängare amorteringskrav som genom stigande ränta.

Placeringsplikten avskaffas

Under 1986 tillämpades, liksom för 1985, placeringsplikt i form av brutto-krav, dvs krav på förvärv direkt från emittent, för livförsäkringsbolag och Allmänna Pensionsfonden. Varje instituts förvärv av prioriterade obligationer skulle uppgå till belopp motsvarande minst 80% av dess totala nettoplaceringar. Som prioriterade obligationer räknades direkt från emittent förvärvade statsobligationer utom riksobligationer samt bostadsinstitutens och Allmänna Hypoteksbankens obligationer för finansiering av prioriterade ändamål. För bostadsinstitut omfattade dessa ändamål ny- och ombyggnad av bostäder och vissa anknutna lokaler, medan de för Hypoteksbanken avsåg långsiktiga investeringar i jordbruk och skogsbruk. Kraven för 1986 begränsades till att gälla för perioden januari — november. Syftet var att periodisera så att årsskiftet inte blir mättdpunkt. Försäkringsbolagen har då stora svårigheter att bedöma sin placeringskapacitet på grund av

anhopningen av premiebetalningar i förening med osäkerheten om deras fördelning före och efter årsskiftet.

Förutom krav på den totala omfattningen av prioriterade placeringar, innehöll placeringspliktsbestämmelserna föreskrifter om deras fördelning på bostadsobligationer och övriga obligationer samt om vissa minimikvoter som skulle vara uppfyllda för mellanliggande perioder i syfte att åstadkomma ett jämnt placeringsflöde.

En återstående del av bostadsbyggandets finansiering för 1986 tryggades i sedvanlig ordning genom överenskommelse mellan delegationen för bostadsfinansiering och bankerna. Bankerna förklarade sig villiga till avlyft i färdiga fastigheter genom att direkt från bostadsinstituten köpa prioriterade obligationer till ett sammanlagt belopp av 7 500 mkr över året. Bankerna hade uppfyllt dessa åtaganden då prioriteringssystemet avvecklades i slutet av november.

Försäkringsinstitut och banker hade full frihet att avyttra förvärvade prioriterade obligationer. En viss inlåsnings effekt förelåg dock genom att den prioriterade räntan vid emissionstidpunkten låg under marknadsräntan och många institut var obenägna att redovisa realiserade förluster. I den nedåtgående ränterörelsen under 1986 kunde en hel del försäljningar företas av tidigare inköpta obligationer utan att realisationsförluster uppstod. Försäkringsinstitut och banker kunde i själva verket göra betydande realisationsvinster på försäljning av sådana obligationer.

Det tillämpade systemet innebar att bostadsbyggandets, Hypoteksbankens och en del av statens behov av långfristig finansiering kunde säkerställas kvantitativt och till räntor som låg under motsvarande marknadsräntor. Systemet var en belastning för berörda institut och passade mindre väl in på en i övrigt avreglerad kreditmarknad. För en avveckling krävdes en effektiv och omfattande obligationsmarknad. Även om denna marknad ännu inte är fullt utvecklad ansåg riksbanken att övervägande skäl talade för att placeringsplikten skulle slopas. Riksbanken hemställde därför inte hos regeringen om förnyat förordnande om placeringsplikt. Placeringsplikten förföll därmed vid november månads utgång.

För att motverka tendenser till en överdrivet kraftig ränta på bostadsobligationer i förhållande till statens obligationer fastlades en högsta godtagbar utlåningsränta för statligt subventionerade bostadslån över vilken räntebidrag från staten inte utgår. Regeringen fastställde denna ränta till 0,4 procentenheter över marknadsräntan på 10-åriga riksobligationer. Den senare framräknas och kungöres veckovis av riksgäldskontoret.

Avregleringen och kreditinstitutens placeringar

Slopandet av utlåningstaken för banker, finansbolag och bostadsinstitut i november 1985 var ett centralt moment i avregleringen, men många viktiga steg hade tagits dessförinnan. Bl a avskaffades räntetaket på bankernas utlåning i maj samma år. Vidare gavslopade likviditetskrav för banker och en övergång från nettokrav till bruttoplaceringskrav för försäkringsbolag och Allmänna Pensionsfonden åren före möjligheter för dessa institut att sälja ut eller omplacera stora delar av sina obligationsportföljer. Banker och övriga

kreditinstitut hade således under 1986 stor frihet att utveckla sina utlånings-, upplånings- och placeringsstrategier.

Redog. 1986/87:15

Förändringen av utlåningen i de institut som under 1985 varit föremål för utlåningsreglering var dramatisk. För perioden januari-oktober 1986, som motsvarar den period under vilken utlåningsreglering rådde 1985, uppgick tillväxten i utestående lån till, totalt, 77 miljarder kr medan utlåningsstocken var praktiskt taget oförändrad under motsvarande månader 1985.

Utlåning (exkl. byggnadskrediter) i svenska kronor. Nettoflöde, miljarder kr

	Banker	Finansbolag	Bostadsinstitut	Totalt
Jan-okt 1985	-11,6	1,5	9,9	- 0,2
Jan-okt 1986	31,2	6,0	39,7	76,9
Helåret 1984	12,2	3,1	20,9	36,2
Helåret 1985	7,4	9,3	14,3	31,0
Helåret 1986	61,8	13,1 ¹	47,5	122,4

¹ 12 månader t.o.m. november 1986.

Kreditexpansionen var oväntat stor. Banker och bostadsinstitut visade den mest markanta uppgången, men även finansbolagens utestående lån växte snabbt. En betydande omplacering av lån mellan olika institut torde ha ägt rum. Bostadsinstitutens kreditgivning avsåg till en del en ökad belåning av äldre hus, bl. a. i samband med överlåtelser, men sannolikt var det till övervägande del fråga om en omplacering av lån som tidigare tagits i banker men också finansbolag. Bankerna i sin tur tog kanske någon marknadsandel från finansbolagen. För båda dessa institutgrupper torde en betydande del av utlåningen återspegla en "inflyttning" av krediter från den grå marknaden. Den hårda åtstramningen på den reguljära kreditmarknaden under 1985 bidrog härvid till att förstärka inflyttningseffekten.

Såväl banker som finansbolag bedrev också en mycket aktiv marknadsföring med erbjudande om finansiering i samband med de stora emissionerna av premieobligationer under första delen av året. Till bilden hör också att bostadsinstitutens obligationsemissioner genom vilka instituten finansierade sin stora utlåning i sin tur ställde krav på finansiella resurser. Bankerna svarade inte för denna finansiering genom att placera i obligationer. Istället reducerade de sina obligationsportföljer. Indirekt måste detta ökade obligationsutbud dock påverka bankers och finansbolags utlåning. Även om Allmänna Pensionsfonden och försäkringsbolagen köpte en del av det ökade utbudet torde nettoköpen av andra placerare än kreditinstitut ha varit omfattande.

Bankernas utlåning (exkl. byggnadskrediter) i svenska kronor. Nettoflöde, miljarder kr

	1984	1985	1986
Affärsbanker	10,1	4,4	49,6
Större sparbanker	1,4	2,2	10,3
Föreningsbanker	0,7	0,8	1,9
Totalt	12,2	7,4	61,8

De ökade köp som gjordes av andra än banker och försäkringsinrättningar krävde i sin tur finansiering bl. a. i form av ökad upplåning från banker och andra finansinstitut.

Expansionen i *bankernas* utlåning (exkl byggnadskrediter) i svenska kronor under 1986 härrörde huvudsakligen från affärsbankerna.

Utlandsägda banker utgjorde ett nytt tillskott bland affärsbankerna under 1986. Genom lagändring 1985 medgavs *utländska banker* öppna dotterbanker i Sverige. Vid ingången av 1986 hade oktroj sökts och erhållits för 12 dotterbanker. Samtliga banker har erhållit upplåningsrätt i riksbanken och valutahandelstillstånd. Flertalet av dem har varit aktiva på penning- och valutamarknaden medan deras inhemska inlånings- och utlåningsrörelse på några undantag när varit mycket obetydlig.

Den kraftiga omsvängningen i bankutlåningen innebar bl. a. att utestående lån till hushållen som sjunkit under januari-september 1985 steg på nytt under motsvarande period 1986.

Bankernas utlåning (exkl. byggnadskrediter) i svenska kronor. sektor fördelad. Nettoflöden, miljarder kr

	Totalt	varav företag	hushåll
Jan-sep 1984	4.4	2.2	1.0
Jan-sep 1985	- 8.3	1.6	- 6.2
Jan-sep 1986	30.1	18.6	8.9
Utestående 30 sep 1986	261.8	124.5	117.0

Trots en kraftig överflyttning av hushållskrediter från banker till bostadsinstitut ökade bankernas utestående lån till hushållen kraftigt. Bankernas och bostadsinstitutens utlåning till hushållen framgår av följande tablå.

Bankernas och bostadsinstitutens utlåning (exkl. byggnadskrediter) till hushållen. Nettoflöde, miljarder kr

	Totalt	Varav Banker	Bostadsinstitut prior.	oprior.
Jan-sep 1984	14.4	1.0	3.9	9.5
Jan-sep 1985	8.2	-6.2	6.4	8.0
Jan-sep 1986	43.3	8.9	6.4	28.0

Härutöver torde finansbolagens krediter till hushåll ha ökat om än i begränsad utsträckning medan hushållskrediter från källor utanför den reguljära kreditmarknaden sannolikt minskade i omfattning.

Hushållens stora upplåning underlättade finansieringen av en tilltagande konsumtionstillväxt men återspeglades framförallt i en betydande ökning av hushållens finansiella tillgångar. Som framgår av tablå nedan ökade framförallt allemanssparandet och innehavet av premieobligationer. Nettoköpen av premieobligationer är dock överskattade eftersom en ej urskiljbar del köptes av företag och andra placerare.

	Januari – september		
	1984	1985	1986
Inlåning i bank	0,0	– 5,9	2,0
Allemanssparande	3,5	7,2	13,3
Allemansfonder	1,1	1,2	2,4
Sparobligationer	1,6	3,6	– 1,5
Premieobligationer	5,2	2,3	14,9
Försäkringssparande	6,7	8,6	10,4
Summa	18,1	17,0	41,5

Anpassning av finansiella tillgångar och skulder som ägt rum i olika sektorer som följd av avregleringen gör det svårt att bedöma storleken av den "genuina" kreditexpansionen.

Av andra *mellanhandsinstitut* än bostadsinstitut var, liksom under 1985, endast Allmänna Hypoteksbanken och Svensk Exportkredit föremål för vissa upplåningbegränsningar, desamma under båda åren. Allmänna Hypoteksbanken fick samma ram för prioriterad upplåning som under 1985 dvs 1,5 miljarder kr. Svensk Exportkredits upplåningsbehov skulle få täckas på den internationella lånemarknaden. Upplåning i kronor skulle medges endast mot förlagsbevis för kapitaltäckningsbehov.

För de kommun- och näringslivsfinansierande instituten framgår utvecklingen av utlåningen av följande tablå.

Övriga mellanhandsinstituts utlåning i svenska kr. Nettoflöde, miljarder kr

	1985	Jan–sept.	
		1985	1986
Kommuninstitut	3,0	1,8	5,0
Jordbruksinstitut	2,7	2,1	2,2
Företagsinstitut ¹	1,5	0,9	2,1

¹Exkl. Svensk Exportkredit

Allmänna pensionsfondens och livförsäkringsbolagens placeringsskapitet uppgick 1986 till 21 respektive 31 miljarder kr, en ökning med 2 respektive 5 miljarder kr från 1985. De förvärvade prioriterade obligationer direkt från emittent för 16 respektive 18 miljarder kr under perioden januari-november, för vilken placeringsplikt gällde. De uppfyllde därmed föreskrivna krav.

Tillväxten i *penningmängden* (bankinlåning + sedelinnehav) mätt över tolv månadersperioder ökade successivt från runt noll vid slutet av 1985 till drygt 12% under hösten av 1986. Inkluderas även allemanssparandet förstärks uppgången något. Samtidigt minskade emellertid den icke-finansiella sektorn sitt innehav av statsskuldväxlar markant. Det mer än halverades över ett år från senare delen av 1985. Tillväxttakten för att likviditetsmått som utöver penningmängd och allemanssparande även inrymmer statsskuldväxlar blev härigenom oförändrat kring 6 à 7% från senare delen av 1985, ehuru med en viss försvagning under första delen av 1986. Nedgången i innehavet av statsskuldväxlar uppvägdes delvis av ökade köp av långfristiga

obligationer. Det skedde således en påtaglig förlängning av löptiden för värdepappersportföljen i den icke-finansiella sektorn.

Redog. 1986/87:15

Statsupplåningen

Statens lånebehov fortsatte att minska och uppgick för 1986 till 32 miljarder kr efter att för 1985 ha uppgått till 53 miljarder kr. (Jfr Tabell 2).

Till följd av relativt betydande nettoinsättningar i riksbanken på s. k. särskilda räkningar tillsammans med den kassakvotshöjning för bankerna som trädde i kraft den 13 januari 1986 blev riksbankens placeringsbehov

Tabell 2. Finansiering av statens lånebehov 1985–1986.
Nettobelopp miljarder kr

	1985	1986
Statens budgetunderskott ¹	61	35
Valutaförluster på statliga utlandslån	8	3
Statens lånebehov	53	32
<i>Finansiering:</i>		
Riksbanken	3	28
därav: företags och kommuners insättningar i riksbanken	15	8
kassakravsmedel	0	8
övrigt	–12	12
Inhemsk marknad	39	10
därav: allemanssparande	9	15
premie- och sparobligationer	9	12
övrigt ²	21	–17
Utländat	11	–6
Summa finansiering	53	32

¹ Budgetunderskottet anges här enligt riksgäldskontorets kassamässiga principer och skiljer sig något från det budgetunderskott som rikskontrollverket redovisar.

² Inkl. prioriterade statsobligationer.

omfattande. Riksbankens innehav av statspapper kom totalt att öka med 28 miljarder kr.

Under första kvartalet 1986 medgavs en extra insättning inom allemanssparandet om 5 000 kr per person. Behållningarna på allemanssparkontona kom att öka relativt kraftigt eller med 15 miljarder kr under 1986.

De båda premielån, som emitterades under första halvåret 1986, såldes till mycket stora belopp. Totalt emitterades i dessa båda lån ca 18 miljarder kr. Några premielån gavs inte ut under hösten. Netto räknat, dvs med avdrag för förfallande lån, ökade statens upplåning mot premie- och sparobligationslån med ca 12 miljarder kr. En inte obetydlig del av de premielån som emitterades torde ha förvärvats av företag.

Statens sammanlagda utestående skuld i statsskuldväxlar och riksoptioner utanför riksbanken krympte.

Den statliga låneskulden i utlandet sjönk under året. På transaktionsbasis uppgick återbetalningen till 6 miljarder kr.

9 januari

Efter överläggningar mellan delegationen för bostadsfinansiering å ena sidan och företrädare för affärsbankerna, sparbankerna och föreningsbankerna å den andra träffades överenskommelse angående *bankernas byggnadskreditgivning* och deras andel av den *slutliga bostadsfinansieringen under 1986*.

Bankerna förklarade sig villiga att svara för de byggnadskrediter som skulle behövas för bostadslånefinansierade nybyggnader och ombyggnader samt för allmänna samlingslokaler, som finansierades med statligt stöd. Bankerna förklarade sig härutöver villiga att medverka till att byggnadskrediter skulle ställas till förfogande även för bostadsbyggande utan bostadslånefinansiering och för tomträttsmark.

I fråga om den slutliga finansieringen förklarade bankerna sig villiga att medverka till avlyft i färdiga fastigheter genom att de under året från bottenlåneinstituten och Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag skulle köpa prioriterade obligationer till ett sammanlagt belopp av 7,5 miljarder kr.

16 januari

Riksbanken beslutade sänka *diskontot* från 10,5 % till 9,5 % med verkan fr. o. m. den 17 januari samt att sänka räntesatsen för *prioriterade obligationer* från 11,5 % till 11 % med omedelbar verkan.

13 mars

Riksbanken beslutade sänka *diskontot* från 9,5 % till 8,5 % med verkan fr. o. m. den 14 mars och sänka räntesatsen för *prioriterade obligationer* från 11 % till 10 % med omedelbar verkan.

17 april

Riksbanken beslutade sänka *diskontot* från 8,5 % till 8 % med verkan fr. o. m. den 18 april och sänka räntesatsen för *prioriterade obligationer* från 10 % till 9 % med omedelbar verkan.

15 maj

Riksbanken beslutade genomföra vissa tekniska förändringar i villkoren för *bankernas upplåning i riksbanken*. Följande ändringar beslutades gälla fr. o. m. den 1 juni:

- basen för bankernas upplåning i riksbanken ändrades från beskattat eget kapital till beskattat eget kapital plus 50 % av värderegleringskontona,
- samtliga upplåningstrancher i den s. k. räntetrappan skulle vara lika stora, 20 % av basen. För banksystemet som helhet skulle varje tranch uppgå till 6 miljarder kr. Tidigare var den första upplåningstranchen hälften så stor som övriga trancher,
- räntesatserna för upplåning i de olika trancherna ändrades till intervallet 8–16 % från att ha legat i intervallet 10,5–18,5 %.

– räntesatsen för bankernas inlåning i riksbanken exkl. kassakravsmedel sänktes från 8,5 % till 6 %.

Redog. 1986/87:15

Följande villkor skulle alltså gälla fr. o. m. 1 juni 1986:

Lån upp till 20 % av beskattat eget kapital plus 50 % av värde- regleringskontona	8 %
Lån mellan 20 % och 40 % av dito	10 %
Lån mellan 40 % och 60 % av dito	12 %
Lån mellan 60 % och 80 % av dito	14 %
Lån över 80 % av dito	16 %

24 juni

Riksbankens valutastyrelse beslutade upphäva kravet att svenska *direkta investeringar i utlandet* skulle finansieras genom lån i utländsk valuta samt att höja maximibeloppet för tillstånd vid *förvärv av rekreationsbostad i utlandet* från 250 000 kr. till 800 000 kr.

26 juni

Riksbanken träffade överenskommelse med banker, bostadsfinansieringsinstitut och finansbolag om att största restriktivitet skulle gälla vid beviljande av *amorteringsfrihet* på såväl nya som gamla lån till privatpersoner oavsett ändamål.

19 augusti

Riksbankens valutastyrelse beslutade att tillstånd skulle kunna ges till försäljning till utlandet inte bara av börsnoterade svenska aktier utan även av *svenska OTC-aktier* samt om särskilda skäl förelåg även av andra svenska aktier.

21 augusti

I skrivelse till regeringen hemställde fullmäktige att regeringen måtte föreslå riksdagen att förlänga giltighetstiden för *lagen om kreditpolitiska medel* (1974:922) att gälla till utgången av 1989. Under förutsättning av riksdagens beslut att förlänga giltighetstiden hemställde fullmäktige om att regeringen måtte utfärda förordnande om *kassakrav* för bankinstitut.

18 september

Riksbanken beslutade sänka *diskontot* från 8 % till 7,5 % med verkan fr. o. m. den 19 september och den *prioriterade obligationsräntan* från 9 % till 8,5 % med omedelbar verkan.

25 september

Riksbanken beslutade att hos regeringen ej hemställa om nytt förordnande om *allmän placeringsplikt* efter det att det gällande förordnandet skulle löpa ut den 30 november 1986. Prioriteringssystemet skulle därmed upphöra fr. o. m. den 1 december 1986.

25 september

Redog. 1986/87:15

Riksbanken beslutade avge skrivelse till finansdepartementet med *förslag till ändring av valutaförordningen* avseende valutastatus för svenska bankers filialer utomlands.

6 november

Riksbanken hemställde hos regeringen om utfärdande av förordnande om *räntereglering för livförsäkringsföretag*, under förutsättning av riksdagens beslut om förlängning av giltighetstiden för lagen om kreditpolitiska medel.

21 november

Riksbanken träffade överenskommelse med banker och andra finansinstitut om skärpning av *amorteringsvillkoren* för nya lån till privatpersoner. Nya lån från banker och finansbolag skulle amorteras med minst 6 % per år av ursprunglig skuld och nya lån från bostadsinstitut med minst 3 %. Undantag gjordes för lån till nybyggda bostäder samt om- och tillbyggnad med statliga lån. Överenskommelsen skulle träda i kraft den 25 november och ersätta överenskommelsen av den 26 juni 1986.

4 december

Riksbanken beslutade med omedelbar verkan att avskaffa *avistalimiterna* enligt valutahandelstillståndet samt att tillämpa *kassakrav* på avistapositioner, vilka skulle innebära nettoupplåning i utländsk valuta.

16 december

Riksbankens valutastyrelse beslutade, med verkan fr. o. m. den 1 januari 1987, att:

- upphäva alla restriktioner som gällt växlingar mellan två utländska valutor med undantag för att affärerna skall göras med svensk valutabank,
- upphäva förbudet för valutabankerna att göra terminsaffärer utan kommersiell bakgrund med valutaautlänningar på längre tid än 12 månader,
- upphäva förbudet för valutabankerna att gottskriva kunder vinst i samband med annullering av terminskontrakt,
- tillåta företagen att göra affärer i valutaoptioner enligt samma regler som gäller för terminsaffärer.

Valutastyrelsen beslutade vidare, med verkan fr. o. m. 1 februari 1987, att göra ett antal ändringar inom valutaregleringen som innebar förenklningar genom utökad delegering till valutabankerna m.m. En mer betydande ändring var att den genomsnittliga löptiden för finansiella lån i utländsk valuta sänktes från två till ett år.

Den internationella skuldsituationen

Under 1986 har inte någon väsentlig förbättring av den internationella skuldsituationen kunnat skönjas. För skuldländernas del har den betydelsefulla nedgången i de internationella räntorna mer än uppvägs av negativa faktorer som långsam tillväxt på exportmarknaderna, fortsatt fallande råvarupriser och stora svårigheter att arrangera erforderlig finansiering, i synnerhet från affärsbankerna. Det kraftiga oljeprisfallet under årets första hälft medverkade visserligen till en mera tillfredsställande externbalansutveckling för åtskilliga u-länder men försämrade samtidigt drastiskt läget för de skuldländer som är starkt beroende av oljeexport. Enligt Internationella valutafondens (IMF) beräkningar kommer u-ländernas samlade bytesbalansunderskott att stiga från ca 3 % av exporten 1985 till drygt 9 % 1986.

Det amerikanska s. k. Baker-initiativet, som syftar till en förstärkning av den internationella skuldstrategin, har även under 1986 intagit en central plats i diskussionen. Initiativets inriktning på tillväxtorienterade anpassningsprogram i kombination med ökad finansiering från såväl multilaterala organ som affärsbanker har välkomnats av det stora flertalet länder. Samtidigt har kritik riktats mot att finansieringsinsatserna föreslås ske enbart i form av nytulning, vilket förvärrar en redan svårhanterlig skuldbörda. Vidare har framhållits, bl. a. från nordiskt håll, att Baker-initiativet måste kompletteras med mera entydiga åtaganden från i-ländernas sida. I ett nordiskt uttalande inför mötet med IMF:s interimskommitté i april 1986 underströks att i-länderna borde åta sig att

- föra en ekonomisk politik och handelspolitik som främjar tillväxt och marknadstillträde,
- förstärka de multilaterala finansiella institutionernas resurser, i synnerhet genom klara åtaganden att höja Världsbankens kapital och väsentligt öka IDAs resurser,
- öka det bilaterala utvecklingsbiståndet till de fattigaste u-länderna.

Det har dessutom visat sig svårt att nå överenskommelse mellan samtliga berörda parter om anpassnings- och finansieringsprogram av den typ som förutses i det amerikanska initiativet. Avtalet mellan Mexiko och IMF, som efter långvariga förberedelser kunde träda i kraft i november 1986, har kommit att betecknas som det första större lånearrangemanget i Baker-initiativets anda. I väntan på att IMF-avtalet skulle kunna utnyttjas erhöll Mexiko överbrygningskrediter om totalt USD 1,6 miljard från såväl monetära myndigheter som affärsbanker. Riksbanken medverkade med ett garantiåtagande om USD 10 miljoner i den kredit om USD 400 miljoner som ställdes till Mexikos förfogande av Internationella regleringsbanken, BIS.

Mexiko-programmet, som täcker perioden 1986/87, syftar till att med hjälp av både efterfrågestyrning och strukturanpassning återställa tillväxten i ekonomin samtidigt som finansiell stabilitet upprätthålls. Totalt kommer över USD 12 miljarder att lånas ut till Mexiko i anknytning till programmet, varav affärsbanker i stort sett svarar för ena hälften och IMF, Världsbanken,

Interamerikanska utvecklingsbanken samt enskilda kreditorländer för den andra. En principiellt viktig nyhet är att Mexiko – utöver nyssnämnda belopp – kan erhålla viss tilläggsfinansiering om t.ex. oljepriset faller under en angiven nivå eller om beräknad tillväxt ej skulle uppnås.

Andra större skuldländer som Nigeria, Filippinerna och Argentina har nyligen ingått eller förhandlar om nya låneavtal med IMF. Det enda väsentliga undantaget bland de större skuldländerna är Brasilien som håller fast vid sin tidigare deklarerade linje att söka hantera sina skuldproblem utan IMF-avtal.

När det gäller låginkomstländer med långvariga betalningsproblem har den tidigare aviserade utlåningsordningen inom IMFs ram trätt i kraft under 1986. Denna låneordning – strukturanpassningsfaciliteten, SAF – återspeglar också till en del förslag i Baker-initiativet. Den baseras på de medel som återbetalas till den s. k. Trust Fund i IMF (totalt ca USD 2,7 miljarder). SAF-lån skall kunna ges till u-länder som uppfyller villkoren för IDA-krediter. Indien och Kina har dock redan deklarerat att de ej avser utnyttja faciliteten, varigenom låneutrymmet för övriga IDA-länder blivit avsevärt större. Lånevillkoren är i stort desamma som för Trust Fund, dvs. en ränta på endast 0,5 % och en återbetalningsperiod om totalt tio år. En viktig förutsättning är dessutom att låntagarlandet i nära samråd med IMF och Världsbanken gör upp ett medelfristigt ekonomiskt anpassningsprogram som underlag för lånearrangemanget. Tanken är också att stöd från den nya faciliteten skall kunna kombineras med långivning från t.ex. Världsbanken.

IMFs finansiella och likviditetsmässiga situation

Problemet med dröjsmål i samband med fullgörandet av ränte- eller återbetalningsförpliktelser till Valutafonden har förvärrats under 1986. Vid den senaste halvårsöversynen av situationen, vid slutet av september 1986, hade nio länder betalningseftersläpningar på totalt SDR 910 miljoner¹ (ca 7,5 miljarder kr.) att jämföra med SDR 398 miljoner vid samma tidpunkt år 1985. Som ett positivt drag bör dock noteras att antalet länder med betalningseftersläpningar ej ökat från föregående år. Det rör sig således om en begränsad grupp, där varje land har relativt stora förfallna belopp. Antalet länder, vilkas dröjsmål är så grava att de nu är helt avstängda från att utnyttja fondens finansiella resurser, är fem: Guyana, Liberia, Peru, Sudan och Vietnam.

För att motverka effekterna av betalningseftersläpningarna kan nämnas, att Valutafonden, för i första hand innevarande budgetår, beslutat öka avsättningen av medel till reserverna till 7,5 % av dessas storlek från nuvarande 5 %. Vidare har beslutats om en jämnare "bördefördelning" för kreditor- resp. debitorländers bidrag till det intäktsbortfall som eftersläpningarna medför.

IMFs likviditet är fortsatt god. Den 19 december 1986 beslöt fondens direktion att anta ett erbjudande från den japanska regeringen om ett lån

¹ I SDR motsvarade den 30 december 1986 8,32 kronor.

motsvarande SDR 3 miljarder. Förhandlingarna inom ramen för den nionde, generella, översynen av medlemslänernas kapitalinsatser (kvoter) väntas påbörjas i början av 1987.

I avvaktan på höjda kvoter har beslutats, att de maximala lånegränserna under fondens s. k. utvidgade lånefacilitet (EAP) för 1987 skall kvarligga på samma nivå som tillämpats 1986, dvs. 90/110¹ % (av kvoten) för ettåriga s. k. stand-by avtal² och totalt 270/330¹ % för treåriga strukturanpassningslån².

I april 1986 beslöts att sänka utlåningsräntan på de ordinarie resurserna från 7,0 till 6,39 %. Av detta utgjorde 0,39 % täckning för betalningseftersläpningar. Räntan för de upplånade, icke ordinära, resurserna är lika med upplåningskostnaden plus en mindre marginal.

Valutafondens löpande verksamhet

Under 1986 gjordes kreditåtaganden uppgående till SDR 3,7 miljarder (härav 1,7 miljarder under de ordinarie resurserna) mot 3,3 miljarder under 1985. Utbetalningarna till låntagarländerna uppgick till SDR 3,9 miljarder – att jämföra med 1985 års utbetalningar om 3,9 miljarder. Återbetalningar på lämnade krediter utgjorde SDR 5,7 miljarder under 1986 mot 3,6 miljarder under 1985. Detta återspeglar den omfattande utlåningen från Valutafonden under de första åren av åttioalet.

IMFs kronbehållning och Sveriges nettoställning i IMF, vilken inräknas i valutareserven, framgår av Tabell 1. Riksbankens nettoställning gentemot IMF förstärktes under 1986 med SDR 3,8 miljoner. Valutafonden har under året använt svenska kronor i sin utlåning.

Riksbankens innehav av SDR har under 1986 ökat med SDR 37 miljoner. Ökningen förklaras främst av att riksbanken erhållit SDR från andra medlemsländer inom ramen för IMFs s. k. designationsförfarande, varigenom fonden utser vissa medlemmar att emottaga SDR i utbyte mot valuta.

Medlemmarna i Valutafonden har ej under 1986 kunnat enas om tilldelningar av SDR under den s. k. femte basperioden, som inleds år 1987. Sedan starten av SDR-systemet år 1970, har medlemsländerna totalt tilldelats ca SDR 21 miljarder.

I och med att Polen och Kiribati under 1986 beviljats medlemskap i IMF uppgår antalet medlemsländer till 151.

Världsbanksgruppen

I världsbanksgruppen ingår Världsbanken (IBRD), Internationella utvecklingsfonden (IDA) och Internationella finansieringsbolaget (IFC). Omfattningen av gruppens finansieringsverksamhet framgår av Tabell 2.

Världsbanken får medel till sin utlåning huvudsakligen genom upplåning.

¹ Den högre gränsen avser fall där betalningsbalanssvårigheterna är mycket stora och där anpassningsåtgärderna är särskilt omfattande.

² Tidsangivelserna avser den period under vilken lånen utbetalas och det fondstödda anpassningsprogrammet pågår. Återbetalningsperioden är betydligt längre.

Uppgifter vid slutet av respektive år. Miljoner SDR

	Kronbehållning		Nettoställning, ¹ belopp	SDR-innehav, belopp
	belopp	procent av kvoten		
1983	823,6	77	240,7	122
1984	806,0	76	258,3	181
1985	814,7	77	249,6	224
1986	810,9	76	253,4	261

¹ Nettoställningen motsvarar summan av egentlig reservtranch (i reservtillgångar inbetalt insatskapital), särskild reservtranch (det belopp fonden netto disponerat av det i kronor inbetalda insatskapitalet) och långivning till IMF. Vid utgången av 1986 innefattade nettoställningen inte någon långivning till IMF.

Vid utgången av bankens budgetår 1985/86 uppgick den utestående upplåningen till ca USD 61 miljarder. Enbart under detta budgetår lånade banken upp drygt USD 10,5 miljarder. Räntan på lån från Världsbanken, som står i relation till de genomsnittliga upplåningskostnaderna, var vid utgången av 1986 8,23 %.

Hösten 1986 lånade Världsbanken för tredje gången på den svenska kapitalmarknaden; de båda tidigare lånen upptogs 1967 och 1973. Upplåningen har denna gång skett via ett 7-årigt obligationslån på 300 mkr.

Tabell 2. Världsbanksgruppens långivning under budgetåren 1981/82–1985/86¹

Miljarder USD

	1981/82	1982/83	1983/84	1984/85	1985/86
<i>Utfästelser</i>					
IBRD	10,3	11,1	11,9	11,4	13,2
IDA	2,7	3,3	3,6	3,0	3,1
IFC	0,6	0,8	0,7	0,9	1,2
Summa	13,6	15,2	16,2	15,3	17,5
<i>Utbetalningar</i>					
IBRD	6,3	6,8	8,6	8,6	8,3
IDA	2,1	2,6	2,5	2,5	3,2
IFC	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3
Summa	8,9	9,8	11,5	11,5	11,8

¹ Världsbanksgruppens budgetår löper 1 juli–30 juni. För IFC ingår även bidrag till riskkapital.

Efter riksdagens bemyndigande fattade regeringen i november 1986 beslut om att teckna andelar inom ramen för den selektiva höjning av Världsbankens kapital, som medlemsländerna godkände 1984. Den selektiva höjning-

en innebär, om samtliga medlemsländer tecknar de andelar som erbjuds, att bankens kapital kommer att öka med USD 8,4 miljarder. Sveriges andel inom ramen för kapitalhöjningen uppgår till ca USD 125 miljoner, varav 8,75 % skall inbetalas. Liksom vid tidigare kapitalhöjningar svarar riksbanken för det svenska kapitaltillskottet.

Under året har diskussioner pågått om en mera omfattande, generell kapitalhöjning inom Världsbanken. Den ökning av bankens utlåning som planeras – bl. a. i linje med Baker-initiativet – anses av flertalet medlemsländer tala härför. USAs inställning är dock att frågan är för tidigt väckt; anledningen torde främst vara att man inte anser det möjligt att få en sådan höjning godkänd i kongressen samtidigt med en höjning av bidragen till IDA.

IDAS kreditgivning, som går till u-länder med låg inkomst per capita, baseras så gott som helt på gåvobidrag från de ekonomiskt starka medlemsländerna. Under året har förhandlingar pågått om den åttonde påfyllnaden, som skall omfatta treårsperioden 1987/88–1989/90. Vid ett möte i december 1986 överenskoms om att storleken på denna skulle bli USD 12,4 miljarder. Vidare beslöts att Sveriges bidrag skulle uppgå till USD 301,3 miljoner.

Till den sjunde påfyllnaden av IDA gjorde Sverige under året en tredje delbetalning på 439 mkr. Inbetalningen skedde liksom tidigare via skuldsedlar deponerade i riksbanken. Vidare gjorde Sverige en andra inbetalning på 146,5 mkr till den s. k. Special Facility for Sub-Saharan Africa; villkoren för denna utlåning är desamma som för utlåningen från IDA. Till den år 1985 beslutade kapitalhöjningen i IFC gjordes under året en första inbetalning på 11,9 mkr.

Konventionen för den nya institutionen "Multilateral Investment Guarantee Agency" (MIGA) väntas träda i kraft hösten 1987. Ett antal länder har förklarat sig redo att bli medlemmar, men hittills har endast 4 länder (varav inga industriländer) ratificerat konventionen. Syftet med MIGA är att främja investeringar i u-länderna genom att ge försäkringar mot olika icke-kommersiella risker.

Övrigt internationellt finansiellt samarbete

Till *Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB)* inbetalade Sverige under 1986 2,78 mkr under den sjätte påfyllnaden av bankens grundkapital. Vidare gjordes en inbetalning på 10,3 mkr till IDBs fond för särskild verksamhet. Båda inbetalningarna skedde i form av skuldsedlar.

Fjärde och femte delinbetalningarna av insatskapitalet till *Afrikanska utvecklingsbanken* gjordes under året. Detta skedde i form av skuldsedlar på vardera 18,3 mkr. Slutlig inbetalning har därmed gjorts. Till *Afrikanska utvecklingsfonden* inbetalades – också i form av skuldsedel – 182 mkr, vilket utgjorde den andra delbetalningen under den fjärde påfyllnaden.

Till *Asiatiska utvecklingsbanken* gjordes en kontantbetalning om 1,0 mkr avseende den tredje delbetalningen under den tredje allmänna kapitalökningen. Till *Asiatiska utvecklingsfonden* inbetalades, i form av en skuldsedel, 63,1 mkr som en fjärde och sista delbetalning under den tredje påfyllnaden. Vidare gavs ett kontantbidrag på 3 mkr till Asiatiska utvecklingsbankens särskilda fond (TASF).

En tredje och slutlig kontantinbetalning under höjningen av *Nordiska investeringsbankens* kapital gjordes under 1986. Betalningen uppgick till SDR 4.1 miljoner.

Överenskommelsen mellan riksbanken och Federal Reserve Bank of New York om ömsesidiga kreditfaciliteter i form av dollar och kronor förlängdes 1986 för ytterligare ett år. Det belopp som avtalet omfattar uppgår till USD 300 miljoner. Arrangemanget har inte utnyttjats under året.

Riksbanken svarar enligt lag för utgivningen av sedlar och mynt. Riksbankens region- och kassakontor har därmed uppgiften att tillhandahålla sedlar och mynt åt post och banker liksom att mottaga de sedlar och mynt, som föranleds av överskott hos post och banker. Riksbankens sedeldepåer har motsvarande uppgift enbart vad gäller sedlar.

Vid sidan av den service som riksbanken sålunda alltid tillhandahållit har riksbanken i enlighet med uttalande av 1982/83 års riksdag (FiU 1982/83:27, sid 14) sedan 1984 infört också avgiftsbelagd service på betalningsmedelsområdet. Riksbanken har sålunda åtagit sig att i samband med ut- och inväxling av sedlar och mynt mot avgift tillhandahålla vissa speciella tjänster åt post och banker.

Sedel- och myntinströmning

Antalet samt värdet av utelöpande, mottagna och utlämnade sedlar anges i tabelln.

Ökningen i in- och utströmningen av sedlar ökar snabbare i värde än i antal. Detta speglar den successiva övergången till högre sedelvalörer. Den markanta skillnaden i antal in- och utlämnade sedlar år 1983 jämfört med övriga år förklaras av indragningen av femkronorssedeln. I maj 1985 introducerades den nya 500-kronorssedeln. Sedeln svarar nu för 7 % av de utelöpande sedlarnas värde.

	Utelöpande sedlar vid slutet av året. mkr	Inströmning		Utströmning	
		mkr	milj. sedlar	mkr	milj. sedlar
1982	38 985	75 718	912,9	76 905	905,3
Proc. förändring	+ 5,2	+ 9,1	+ 4,9	+ 7,6	+ 3,2
1983	42 719	80 288	908,5	83 280	898,9
Proc. förändring	+ 9,6	+ 6,0	- 0,5	+ 8,3	- 0,7
1984	46 520	87 834	934,1	91 703	944,4
Proc. förändring	+ 8,9	+ 9,4	+ 2,8	+ 10,1	+ 5,1
1985	48 096	100 301	1 006,3	101 898	989,0
Proc. förändring	+ 3,4	+ 14,2	+ 7,7	+ 11,1	+ 4,7
1986	54 050	106 959	1 000,7	112 607	1 003,0
Proc. förändring	+ 12,4	+ 6,6	- 0,6	+ 10,5	+ 1,4

Under andra halvåret 1985 och i början av 1986 efterfrågades stora mängder 10-öringar. Fr. o. m. slutet av mars 1986 kunde riksbanken inte längre

tillgodose efterfrågan, en brist uppstod. I juni fattades beslut om att en 10-öringskampanj skulle genomföras för att stimulera återcirkulation av de mynt som samlats hos hushållen. Allmänheten uppmanades att fylla plaströr som rymde 50 stycken 10-öringar. Dessa rör kunde sedan användas som betalningsmedel. Kampanjen startade den 27 oktober 1986 med att plaströren distribuerades till allmänheten via post, banker och Pressbyrån. Kampanjen fick ett positivt mottagande av allmänheten och efterfrågan på 10-öringar från riksbanken sjönk redan efter någon vecka. Huruvida en 10-öringsbrist återkommer under 1987 är ännu för tidigt att uttala sig om.

Produktion

Rationaliseringen av arbetet med sedlar och mynt har fortsatt under 1986. Den tidigare helt dominerande manuella sorteringen av sedlar har successivt minskat i omfattning till förmån för maskinell sortering. Från sommaren 1986 sker större delen av sorteringen maskinellt.

Det har tidigare varit vanligt att sedlar av lägre valör makulerats utan sortering, s. k. totalmakulering. Detta förfaringssätt som tidigare använts för att hålla nere lagret av oräknade sedlar medför naturligtvis en stor sedelåtgång, då de makulerade sedlarna måste ersättas med nya. Genom att använda en enklare sorteringsmaskin har totalmakuleringen successivt minskats under 1986. Härigenom har sedelförbrukningen avsevärt kunnat minskas.

Under året har den löpande statistiken datoriserats. En särskild produktionsstatistik har införts, vilken gör det möjligt att på ett mer ingående sätt följa varje kontors sedelräkning.

Avgiftsbelagda tjänster

Riksbankens service på betalningsmedelsområdet var till hösten 1983 avgiftsfri. Graden av service varierade mellan riksbankens kontor beroende på kontorens olika personal- och lokalmässiga förutsättningar för att påta sig arbetsuppgifter. Vid vissa kontor åtog sig riksbanken t. ex. att utan ersättning dela upp och packa sedlar i ett stort antal försändelser till banker för distribution till deras olika kontor. Vid andra riksbankskontor fanns ej resurser härför utan bankerna fick hämta sedlar i en förpackning för respektive bank.

Uppbyggnaden av ett taxesystem för de avgiftsbelagda tjänsterna har nödvändiggjort att riksbanken lagt fast en enhetlig nivå för den service riksbanken lämnar utan ersättning. I princip innebär denna servicenivå att riksbanken utan ersättning är beredd att motta en försändelse (bestående av ett eller flera kollin) per inlämnare och dag liksom att leverera en försändelse per mottagare och dag. I varje försändelse skall sedlarna vara sorterade efter valör. Banker som vid inlämning av sedlar i riksbanken vill slippa besväret att ordna sedlarna har alltså möjlighet att låta olika sedelförpackningar från de egna kassorna och kontoren gå obrutna till riksbanken men får då betala en särskild ersättning för att riksbanken bryter försändelserna och ordnar sedlarna valörvis. På motsvarande sätt tillgodosör sig riksbanken en

ersättning för att packa sedlar i skilda försändelser till bankernas olika filialkontor och kassor.

Redog. 1986/87:15

Även på myntområdet har en liknande avgiftsfri servicenivå fastlagts.

För post och banker har riksbankens avgiftsbelagda service den fördelen att de mot en ersättning, som genom riksbankens stordriftsfördelar kan hållas låg, får hjälp med att kapa arbetstoppar i sedel- och myntgenomströmningen. Därtill kommer att insättning ibland kan ske en dag tidigare än eljest, varvid en räntevinst uppstår hos banken eller posten.

Ur mer allmän synpunkt innebär riksbankens avgiftsservice att vissa improduktiva arbetsmoment kan utgå. Sedelbuntar som på väg från ett varuhus via en affärsbank till riksbanken tidigare måst räknas i såväl varuhuset, affärsbanken som i riksbanken behöver, om riksbankens service utnyttjas, ej räknas i affärsbanken. I flera fall kan också de ur säkerhetssynpunkt alltid farliga omlastningarna, de s. k. trottoarmomenten, undvikas genom att sedeltransporterna går direkt från varuhus och liknande till riksbanken.

Intäkterna från riksbankens avgiftsbelagda service på betalningsmedelsområdet har under 1986 fortsatt att öka snabbt. Sammanlagt har riksbanken under året fakturerat ca 11,4 mkr för denna service. Prognosen för 1987 innebär en fortsatt ökning med närmare 15 %.

En annan del av affärsverksamheten består av medverkan vid försäljning av premieobligationer. Bruttoinkomsterna härav har uppgått till 11,8 mkr.

Kontoren blir genom affärsverksamheten bättre fungerande administrativa enheter och den personalminskning som föranledes av övergången till maskinell sedelsortering har kunnat hanteras på ett smidigare sätt.

Utvärdering av sedeldepåer

Då 1982/83 års riksdag lade fast riktlinjer för riksbankens regionala organisation och verksamheten inom denna, uttalade finansutskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande (FiU 1982/83:27 s 11 ff) bl. a. att riksbanken borde bedriva försöksverksamhet med s. k. postala sedeldepåer vid två orter. Depåerna förutsattes skola hållas öppna för såväl post som banker. Det tillades att försöksverksamheten borde följas systematiskt av riksbanken i samverkan med post, banker, rikspolisstyrelsen och brottsförebyggande rådet och att riksbankens sedan tillräcklig erfarenhet av sedeldepåverksamheten vunnits borde återkomma till riksdagen med en utvärdering härav.

Efter riksdagens beslut har den försöksverksamhet med sedeldepå, som inletts i Norrköping redan 1978, fortsatt, varjämte en ny sedeldepå öppnats i Karlskrona i oktober 1984.

Redan innan en mera fullständig utvärdering av sedeldepåverksamheten gjorts har fullmäktige i skrivelse 1985-11-11 begärt riksdagens tillstånd att få för reguljär verksamhet inrätta ytterligare ett begränsat antal sedeldepåer. Syftet härmed var att rationalisera den regionala verksamheten genom att ombilda några kassakontor till sedeldepåer. Framställningen bifölls av riksdagen (FiU 1985/86:27).

En mera fullständig utvärdering av sedeldepåverksamheten har nu skett dels i form av en sammanställning av hur post, banker, polis och brottsföre-

byggande rådet bedömer verksamheten, dels i en särskild promemoria där dessas inställning sammanfattningsvis redovisas och där slutsatser drages för framtiden. Fullmäktige har beslutat i enlighet med hemställan i denna promemoria, som fogas som bilaga till denna förvaltningsberättelse (bilaga I). Fullmäktiges beslut innebär – förutom att den gjorda utvärderingen av sedeldepåerna skall redovisas för riksdagen – att sedeldepåer ej kommer att inrättas på orter där riksbanken ej tidigare varit representerad och att vid indragning av kassakontor dess ersättande med sedeldepå skall prövas från fall till fall.

Redog. 1986/87:15

I detta avsnitt redovisas under året vidtagna organisatoriska förändringar inom riksbanken samt vissa administrativa åtgärder. Vidare lämnas en sammanställning av under året avgivna remissyttranden.

Riksbankens organisation

Genom beslut av 1982/83 års riksdag (FiU 1982/83:27 rskr. 184) fastlades riksbankens regionala organisation, vilken enligt beslutet skulle bestå av åtta regionkontor och under dessa högst 14 kassakontor. Därutöver skulle försöksverksamhet med sedeldepåer bedrivas på två orter.

Fullmäktige antog i samband med riksdagsbeslutet ett omfattande ny- och ombyggnadsprogram av riksbankens region- och kassakontor. Investeringskostnaderna för nya riksbankslokaler utvecklades emellertid mycket oförmanligt under de följande åren. Detta tillsammans med bl. a. förändringar i sedelinströmningen, erfarenheterna av maskinell sedelsortering och av försöksverksamheten med sedeldepåer föranledde en omprövning av byggnadsprogrammet beträffande de mindre kassakontoren. Riksdagen har våren 1986 bifallit ett förslag av fullmäktige att få inrätta ytterligare ett begränsat antal sedeldepåer. Dessa skulle ersätta riksbankens kontor i Halmstad, Borås och Kalmar. Fullmäktige anmälde samtidigt att det planerade kassakontoret i Eskilstuna inte borde komma till stånd.

Efter riksdagens beslut har fullmäktige beslutat att lägga ned kassakontoret i Borås vid utgången av november 1986 och en sedeldepå har öppnats i samma lokaler. I Halmstad har förutsättningarna för att etablera en sedeldepå ändrats. Fullmäktige har därför avbrutit planeringen för en ny depå där. Förberedelser för att lägga ned kassakontoret har inletts och verksamheten beräknas upphöra senast den 1 april 1988. I Kalmar fortsätter planeringen för en ny sedeldepå som ersättning för nuvarande kassakontor. I Vänersborg, slutligen, som också berördes i fullmäktiges skrivelse till riksdagen, gäller den plan som angavs i skrivelsen, dvs. att bygga om och behålla kassakontoret där.

Den 1 juli 1986 övertog riksbanken myntverket som nu ingår i AB Tumba Bruk. Den grundläggande tanken för att föra över tillverknings- och utgivningsrätten för mynt till riksbanken var att reglerna för myntutgivning borde överensstämma med vad som gäller för sedlar. Utifrån denna grundsyn redovisas i 1986 års bokslut utelöpande mynt som en skuld. I riksbanken inneliggande lager av mynt kommer därmed lika litet som lager av sedlar att redovisas som en tillgång. Vid halvårsskiftet försämrades härigenom riksbankens balans med ca 2 miljarder kr. Till följd av riksdagens beslut att inte godkänna fullmäktiges förslag att i bokslutet för 1985 göra en reservation för denna kostnad belastar beloppet i sin helhet 1986 års resultat och redovisas där som en extraordinär kostnad.

Enligt det avtal som träffats mellan staten och AB Tumba Bruk skulle Tumba erlägga 25,9 mkr varav 6,9 mkr för anläggningstillgångar och 19,0 mkr för omsättningstillgångar i myntverket. För att inte Tumba Bruks

soliditet skulle försämrats till följd härav har en nyemission genomförts varvid Tumba Bruk tillförts 13,2 mkr.

Redog. 1986/87: 15

Verksamhetsplanering och budget

I december fastställde fullmäktige en verksamhetsplan för perioden 1987–1989. Utgångspunkten för denna har varit de prioriteringar av verksamheten på de olika avdelningarna som gjorts av riksbankschefen.

Riksbankens personalstat för 1987 har fastställts till 943 årsarbetskrafter vilket är en minskning i förhållande till 1986 med 9 tjänster. Minskningen avser helt den regionala organisationen där en fortsatt övergång till maskinell sedelsortering samt en minskad inströmning av sedlar möjliggjort en neddragning. Vid huvudkontoret sker en utökning av personalstyrkan på utrikesavdelningen samt på valutaavdelningen. Det senare avser resurser för att genomföra ett nytt rapporteringssystem för betalningar från utlandet (BOK II). Det nya systemet tas i produktion i mars 1987.

Under hela 1980-talet har riksbankens verksamhet förändrats genom höjning av ambitionsnivån och genom att nya uppgifter tillkommit. Samtidigt har rationaliseringar genomförts i hela organisationen och särskilt på sedel- och myntområdet. Totalt har personalstaten i årsarbetskrafter minskat från omkring 1 030 vid ingången av 1980-talet till 943 i 1987 års personalstat.

Insatserna för att förbättra budgetering och kostnadsredovisning har fortsatt. Syftet är att göra budgeten effektivare som styrinstrument både i planeringen och uppföljningen av verksamheten. En ytterligare delegering av beslutanderätten kommer att genomföras under 1987.

Huvudkostnadsslag	Budget för 1987, kronor
Sedlar och mynt	127 570 000
Personal	174 817 000
ADB	26 768 500
Transporter, säkerhet	5 091 000
Maskiner och inventarier	24 774 000
Fastigheter	131 136 000
Kontorsservice	14 107 000
Resor, utbildning, representation	6 154 500
Information	3 779 000
Övrigt	1 351 580
Summa förvaltningskostnader	515 548 580

Den fastställda budgeten omsluter totalt 516 mkr, vilket är 2 mkr lägre än den reviderade budgeten för år 1986. De tre största huvudkostnadsslagen (Sedlar och mynt, Personal och Fastigheter) svarar för 84 % av budgeten. Eftersom riksbankens bokföring sker enligt kontantprincipen, dvs. kostnader belastar det räkenskapsår under vilka de betalas, så är det naturligt med variationer över åren. 1987 beräknas t. ex. kostnaderna för ADB minska med drygt 4 mkr. Bakom detta ligger inte en reell minskning av ADB-kostnaderna utan att 1986 års resultat belastats med hela kostnaden för investeringen i en tredje stordator.

Kostnaden för nya sedlar nådde en topp 1986 då kostnaden för den nya 100-kronorssedeln uppgick till drygt 67 mkr. Denna sedel är till antalet den klart största av sedlarna. (Den nya sedeln börjar utlämnas till allmänheten fr. o. m. mars 1987.) Den totala kostnaden för sedlar beräknas enligt budgeten för 1987 uppgå till 79 mkr. (122 mkr.). I budgeten för 1986 upptogs inga kostnader för mynt eftersom myntverket då inte tillhörde riksbanken. För 1987 räknar riksbanken med att beställa mynt för totalt 48 mkr. av Tumba Bruk. Antalsmässigt utgör nya 10-öringar den avgjort största delen.

Vid beräkningen av personalkostnaden har utgångspunkten varit den personalstat som fastställts med korrigering för tjänster som erfarenhetsmässigt beräknas vara vakanta delar av året. Kostnaden för 1987 års löner har beräknats utifrån principöverenskommelsen den 30 oktober 1986 mellan SAV och huvudorganisationerna. Motsvarande avtal för riksdagens förhandlingsområde har ännu inte träffats.

Fastighetskostnaderna avser till största delen nyinvesteringar i kontorslokaler för riksbankens region- och kassakontor enligt det byggnadsprogram som fullmäktige fastställde efter riksdagens beslut om ny kontorsorganisation våren 1983. Kostnadsmässigt skulle 1986 ha blivit en topp. På grund av att ett par projekt försenats och det för andra föreligger stora förskjutningar av betalningar från slutet av 1986 till början av 1987 beräknas kostnaden för 1987 enligt budgeten uppgå till 131 mkr, vilket överstiger utfallet för 1986. För 1988 beräknas kostnaden för investeringar i fastigheter minska kraftigt. Vad gäller investeringskostnader i fastigheter har dessa beräknats efter prisnivån i juli 1986 och räknas upp efter ett antal olika byggnadskostnadsindex.

Vad gäller andra förvaltningskostnader bör nämnas en kraftig höjning av budgeterade medel för post, telefon och telex till följd av beslut om en höjd ambitionsnivå i utrikesrörelsen.

För 1987 beräknas förvaltningsintäkter komma att uppgå till ca 34 mkr. Dessa avser intäkter av affärsverksamheten med sedlar och mynt, provisioner för försäljning av premieobligationer, intäkter av ADB-tjänster, hyresintäkter, beräknad utdelning från Tumba Bruk och BIS m. fl.

Riksbankens personal

Nedan lämnas uppgifter om antalet anställda, den faktiska bemanningen och personalstaten. Med personalstaten avses det av fullmäktige fastställda antalet årsarbetskrafter. Den faktiska bemanningen anger antalet tjänstemän omräknat till årsarbetskrafter. Under rubriken Betalningsmedelsavdelningen redovisas för 1986 dels de åtta regionkontorens personal, dels betalningsmedelsavdelningens centrala enhet och region Stockholm.

	Antal anställda		Faktisk bemanning. Årsarbets- krafter		Personalstat. Årsarbets- krafter	
	dec -85	dec -86	dec -85	dec -86	dec -85	dec -86
<i>Huvudkontoret</i>						
Direktion och avdelningschefer	14	13	14	13	14	14
Handläggande personal i övrigt	207	211	200	205	225	234
Biträdespersonal	183	177	171	164	171	168
Summa huvudkontoret	404	401	385	382	410	416
<i>Betalningsmedelsavd.</i>						
Avdelnings- och regionchefer	10	10	10	10	10	10
Handläggande personal i övrigt	74	73	73	72	73	73
Biträdespersonal	503 ¹	488 ²	449 ¹	441 ²	437	453
Summa betalningsmedelsavdelningen	587	571	532	523	520	536
Totalt ³	991	972	917	905	930	952 ⁴

¹ Inkl. 12 tillfälligt anställda för sedelräkningsarbete; exkl. lokalvårdsresurser.

² Inkl. 13 tillfälligt anställda för sedelräkningsarbete; exkl. lokalvårdsresurser.

³ Exkl. tjänstemän som var tjänstlediga.

⁴ Personalstaten i årsarbetskrafter för 1987 har fastställts till 943.

Investeringar

Mynt- och sedelhantering

Under året har fortsatta investeringar gjorts i sedel- och myntutrustning. Den största enskilda investeringen avser inköp av ytterligare sex sedelsorteringsmaskiner av typ ISS 300 från Giesecke & Devrient, München. Därmed har totalt 35 maskiner av denna typ installerats.

Datorutrustning

Under 1985 beslutade fullmäktige om investeringar i en backupcentral för datordriften. Till följd av beslutet har under 1986 ytterligare en stordator av märket Burroughs A9 inköpts. Riksbanken har tecknat avtal med externa intressenter om abonnemang på utrustningen och en viss kostnadstäckning har kunnat uppnås genom dessa avtal.

Under året har riksbanksclearingen automatiserats och möjligheter till interbanktransaktioner över terminalnätet har öppnats för de 27 institut som deltar i clearingen. Intäkterna från verksamheten kan förväntas ge full kostnadstäckning för de investeringar som skett under året.

Den fastställda byggnadsplanen har i stort sett kunnat följas. I november stod regionkontoret i Härnösand färdigt efter en stor ombyggnad. Ombyggnaden av kassakontoren i Falun och Skövde slutförs under innevarande år. Den tidigare planeringen innebär att nya lokaler kommer att tas i bruk under 1987 i Vaxjö, Karlstad och Örebro. Beslut har under 1986 tagits om att bygga om kassakontoret i Vänersborg vilket innebär att kontoret kommer att behållas och inte som tidigare aviserats ersättas av en sedeldepå. Av större projekt föreligger försening endast beträffande ett nytt regionkontor i Linköping som kommer att bli färdigt först 1988.

Under 1986 har principbeslut tagits om ett nytt kassakontor i Uppsala på en annan och mindre tomt än vad som tidigare planerades för. Beslut har också tagits om en utredning för ett nytt regionkontor i Göteborg.

Remissyttranden avgivna av fullmäktige under år 1986

9.1. § 2. Framställning från SveaBanken om stadfästelse av beslut om ändring i bolagsordningen.

9.1. § 2. Ansökan från Post- och Kreditbanken, PKbanken, om tillstånd att ställa garantiförbindelser.

16.1. § 4. Betänkandet Ny banklagstiftning (Ds Fi 1985:15).

16.1. § 6. Ansökan från Citibank Sweden AB om tillstånd att driva fondkommissionsrörelse.

30.1. § 3. Framställning från Postbanken, Helsingfors, om tillstånd att öppna representationskontor i Stockholm.

30.1. § 3. Framställning från Svenska Handelsbanken om tillstånd att teckna aktier i Nordic Monitoring Services Ltd.

30.1. § 5. Promemorian Kraftindustrins Förnyelsefonder (Ds I 1985:8).

20.2. § 2. Ansökan från Sparbankernas Bank om tillstånd att förvärva garantifondbevis utgivna av SPABO. Sparbankernas Bostadsfinansieringsaktiebolag och/eller utfärda sådana garantiförbindelser som kan bilda garantifond i SPABO.

20.2. § 3. Ansökan från Allmänna Pensionsfonden Fjärde Fondstyrelsen. AB Fortos. Vegete ömsesidig sakförsäkring och Vestator AB att bilda ett kreditaktiebolag.

27.2. § 4. Ansökan från Post- och Kreditbanken, PKbanken m. fl. banker om tillstånd att utfärda garantiförbindelser för Kommunlåneinstitutet.

27.2. § 5. Ansökan från Post- och Kreditbanken, PKbanken, m. fl. banker om tillstånd att utfärda garantiförbindelser för Svensk Bostadsfinansiering Aktiebolag, BOFAB.

13.3. § 4. Ansökan från Svenska Handelsbanken om tillstånd att förvärva aktier i en planerad bank i Norge.

20.3. § 4. Framställning från Sveriges allmänna hypoteksbank med begäran om ändringar i lagen (1970:56) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar.

20.3. § 5. Promemorian Investeringsfonderna (Ds Fi 1986:6).

3.4, § 3. Ansökan från Wermlandsbanken om tillstånd att förvärva ytterligare aktier i Oslobanken A/S.

3.4, § 4. Ansökan från Götabanken om tillstånd att få utfärda garantifond-förbindelse avseende garantifond i Götabankens helägda dotterbolag Merkantil Leasing AB.

17.4, § 4. Ansökan från Skandinaviska Enskilda Banken om tillstånd att förvärva aktier i Privatbanken A/S, Köpenhamn.

17.4, § 5. Ansökan från Privatbanken A/S, Köpenhamn om tillstånd att öppna representationskontor i Stockholm.

17.4, § 6. Betänkandet Översyn av valutaregleringen (SOU 1985:52).

17.4, § 7. Promemorian ang. utlännings förvärv av svenska aktier m. m. samt rapport ang. bättre skydd mot utländskt inflytande i svenska företag (Ds I 1985:7).

17.4, § 9. Ansökan från SPAFI Sparbankernas Fastighetsfinansieringsaktiebolag om godkännande av ändring av bolagsordningen.

17.4, § 10. Ansökan från Agro Kredit AB om godkännande av ändring av bolagsordningen.

17.4, § 11. Ansökan från Götabanken om tillstånd att förvärva aktier i Göteborgs Intecknings Garanti Aktiebolag GIGAB m. m.

24.4, § 2. Ansökan från Sparbankernas Jordbrukskreditaktiebolag om godkännande av ändring av bolagsordningen i syfte att vidga verksamheten.

24.4, § 4. Framställning från Svenska bankföreningen om möjlighet för svenska banker att etablera filialer utomlands.

24.4, § 5. Ansökan från Nordbanken om godkännande av ändring av bolagsordningen.

24.4, § 6. Ansökan från Göteborgs Intecknings Garanti Aktiebolag, GIGAB, om godkännande av ändring av bolagsordningen.

24.4, § 7. Ansökan från Svensk Bostadsfinansiering Aktiebolag, BOFAB, om godkännande av ändring av bolagsordningen.

15.5, § 4. Ansökan från Sparbankernas Bank om tillstånd att förvärva aktier i SPABO Sparbankernas Bostadsfinansierings AB, Sparbankernas Jordbrukskredit AB och Kommunkredit AB.

15.5, § 5. Ansökan från Sparbankernas Bank om tillstånd att förvärva ytterligare aktier i Fennoscandia Ltd, London.

12.6, § 2. Betänkandet Statens förvaltningsfond (SOU 1985:60).

12.6, § 3. Framställning från Skandinaviska Enskilda Banken om dispens enligt 3 § andra stycket aktiefondslagen (1974:931).

12.6, § 4. Förslag inom Nordiska rådet om exportsamarbete.

12.6, § 5. Förslag inom Nordiska rådet om nordiskt samarbete på tjänstehandelns område.

12.6, § 6. Ansökan från samtliga föreningsbanker och centralkassor för jordbrukskredit om tillstånd att förvärva aktier i Föreningsbankernas Bank.

12.6, § 7. Ansökan från Skandinaviska Enskilda Banken att förvärva aktier i Skandinaviska Enskilda Ltd, London.

12.6, § 8. Ansökan från Skandinaviska Enskilda Banken att förvärva ytterligare 27 431 aktier i Bergen Bank A/S.

26.6, § 4. Ansökan från Nordbanken att få förvärva aktier i Arbuthnot Latham Bank.

10.7, § 2. Framställning från Sparbankernas Bank om stadfästelse av ändring i bolagsordningen.

10.7, § 3. Bostadskommitténs slutbetänkande (SOU 1986:4-6).

24.7, § 3. Ansökan från PKbanken om tillstånd att förvärva aktier i inkassobolag.

24.7, § 4. Framställning från Svenska Intecknings Garanti Aktiebolag Sigab om ändring i bolagsordningen.

24.7, § 5. Framställning från Kommunlåneinstitutet Aktiebolag om ändring av bolagsordningen.

24.7, § 6. Ansökan från Första Sparbanken om tillstånd att förvärva aktier m. m. i Västfinans AB.

24.7, § 7. Ansökningar från Skånska Banken och Wermlandsbanken om tillstånd att förvärva aktier i en planerad bank i Oslo.

7.8, § 3. Ansökan från PKbanken om tillstånd att förvärva aktier i utländska finansinstitut.

21.8, § 7. Skrivelse från Exportkreditnämnden med hemställan att få införa garantigivning i utländska valutor.

21.8, § 8. Ansökan från Skandinaviska Enskilda Banken att få förvärva preferensaktier i Dillon, Read & Co. Inc., New York.

4.9, § 3. Kapitalvinstkommitténs slutbetänkande. Reavinst, aktier och obligationer (SOU 1986:37).

4.9, § 4. Statsskuldspolitiska kommitténs betänkande Förslag till ny riksbankslag och ändrat huvudmannaskap för riksgäldskontoret.

4.9, § 5. Betänkandet Realränteskatt (Ds Fi 1986:18).

18.9, § 6. Framställan från Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa med begäran om ändring i lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar.

18.9, § 7. Ansökan från Upsala sparbank att driva fondkommissionsrörelse.

18.9, § 8. Ansökan från Agro Jordbrukskredit AB om godkännande av förslag till ändring av bolagsordningen.

18.9, § 9. Betänkandet Påföljd för brott (SOU 1986:14).

9.10, § 3. Ansökan från Agro Kredit AB om ändring i bolagsordningen.

9.10, § 4. Promemorian Europarådskonventionen och rätten till domstolsprövning i Sverige (Ds Ju 1986:3).

16.10, § 4. Ansökan från Föreningsbankernas Bank om fastställelse av bolagsordning för Föreningsbankernas Kommunfinansiering AB.

16.10, § 5. Ansökan från Sparbankernas Bank om tillstånd att förvärva ytterligare aktier i administrationsbolag.

16.10, § 6. Ansökan från PKbanken om tillstånd att förvärva ytterligare aktier i PKkredit AB.

16.10, § 7. Ansökan från Aragon Securities AB om tillstånd att driva fondkommissionsrörelse.

16.10, § 9. Ansökan från Skandinaviska Enskilda Banken om tillstånd att förvärva aktier Banque Marocaine du Commerce Extérieur.

6.11, § 2. Ansökan från PKbanken om tillstånd att förvärva aktier i The English Trust Group PLC.

20.11. § 4. Ansökningar från Skånska Banken och Wermlandsbanken om tillstånd att förvärva aktier i Inter Nordisk Bank A/S i Oslo.

20.11. § 5. Ansökan från Götabanken om tillstånd att förvärva aktier i Sunnmørsbanken. Ålesund, Norge.

20.11. § 6. Ansökan från Stadshypotekskassan om tillstånd att förvärva aktier i ett dataföretag.

27.11. § 3. Ansökan från Penningmarknadsmäklarna PM Fondkommission AB om tillstånd att förvärva aktier i Sweden Options and Futures Exchange AB under bildande.

27.11. § 4. Framställning från Göteborgs Intecknings Garanti Aktiebolag GIGAB om godkännande av ändring i bolagsordningen.

27.11. § 4. Framställning från SPABO Sparbankernas Bostadsfinansierings AB om godkännande av ändring i bolagsordningen.

27.11. § 6. Ansökningar från Föreningsbankernas Bank dels om medgivande att Agro Finans Aktiebolag skulle jämföras med kreditaktiebolag dels om tillstånd att tillskjuta medel för garantifond hos Agro Kredit Aktiebolag.

27.11. § 7. Ansökningar från Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa och Allmänna Pensionsfonden om tillstånd att förvärva aktier i Bankernas BeredskapsCentral BBC AB.

27.11. § 8. Ansökan från Skandinaviska Enskilda Banken om tillstånd att förvärva aktier i Union Bank of Finland.

4.12. § 4. Framställning från PKkredit AB om godkännande av ändrad bolagsordning.

4.12. § 5. Framställning från Sveriges Föreningsbankers Förbund om ändring av stadgar för föreningsbanker och centralkassor för jordbrukskredit.

4.12. § 6. Framställning från Svensk Fastighetskredit AB om godkännande av ändrad bolagsordning.

4.12. § 7. Framställning från Svenska Intecknings Garanti AB Sigab om godkännande av ändrad bolagsordning.

11.12. § 2. Förslag av Värdepapperscentralen VPC AB rörande införandet av kontobaserat värdepapperssystem.

11.12. § 3. Ansökan från PKbanken om tillstånd att förvärva aktier i Bankernas BeredskapsCentral BBC AB.

18.12. § 3. Framställning från Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag SBAB om fastställande av bolagsordningen.

Tillgångar, Mkr	Balans		
	1984	1985	1986
Guld och utländska tillgångar			
Guld och valutareserv	33 744	44 644	45 648
Guld	1 168	1 168	1 168
Särskilda dragningsrätter i			
Internationella valutafonden	1 543	1 982	2 161
Reservposition i Internationella valutafonden	2 166	2 220	2 097
Utländska banker och värdepapper m. m., nettobelopp	28 867	39 274	40 222
Sveriges andel i Internationella återuppbyggnads- bankens grundfond, inbetalt belopp	375	375	375
Övriga	2	3	3
Inhemska tillgångar			
Statspapper	64 542	65 237	88 550
Skattkammarväxlar	29 425	22 225	22 100
Övriga statspapper	35 117	43 012	66 450
Utlåning	1 363	6 621	4 790
Banker	546	5 857	4 149
Allmänheten	817	764	641
Skiljemynt	108	153	—
Checkar och postväxlar	59	2	1
Övriga	67	1 955	3 706
Summa	100 260	118 990	143 073

Anm. Inom linjen förda poster 1986: 299 Mkr

räkning**Skulder, Mkr**

	1984	1985	1986
Utländska skulder			
Nettotilldelning av särskilda dragningsrätter i Internationella valutafonden	2 064	2 190	2 039
Övriga	436	293	1 425
Inhemska skulder			
Utelöpande sedlar och mynt	46 520	48 095	55 869
Sedlar	46 520	48 095	54 050
Mynt	—	—	1 819
Checkräkning	1 715	1 670	9 435
Staten	139	92	25
Banker, kassakrav	930	618	8 078
Banker, övrigt	—	—	4
Övriga	646	960	1 328
Särskilda räkningar	12 953	28 204	36 215
Konton för investering m. m.	6 215	10 338	10 576
Särskilda investeringskonton	4 307	6 745	2 634
Förnyelsekonton	—	—	3 993
Likviditetskonton för företag	1 927	7 750	10 991
Likviditetskonton för kommuner	—	2 272	7 008
Exportdepositionskonton	504	1 099	1 013
Övriga	61	208	366
Värderegleringskonto för valutor	8 000	5 000	4 700
Värderegleringskonto för svenska statspapper m. m.	5 000	7 000	7 000
Eget kapital			
Grundfond	1 000	1 000	1 000
Reservfond	500	500	500
Dispositionsfond	15 121	17 010	19 169
Årets resultat	6 890	7 820 ¹	5 355
Summa	100 260	118 990	143 073

¹ 1985 års resultat fastställt av riksdagen med ändring av fullmäktiges förslag

Resultaträkning

Redog. 1986/87:15

Mkr

	1984	1985	1986
Utländska rörelsen			
Ränteintäkter	2 519	3 356	3 780
Räntekostnader	- 182	- 209	- 163
Kursdifferenser	1 944	-3 181	- 316
Övriga inkomster	7	-	-
Inhemska rörelsen			
Ränteintäkter av statspapper m. m.	6 135	6 751	9 534
Ränteintäkter av utlåning till banker m. m.	919	2 435	595
Räntekostnader	- 212	- 881	-1 560
	11 130	8 271	11 870
<i>Förvaltningsintäkter</i>	6	20	38
<i>Förvaltningskostnader</i>	- 278	- 337	- 474
<i>Extraordinära kostnader</i>	-	-	-1 998
Resultat före bokslutsdisposition	10 858	7 954	9 436
<i>Bokslutsdisposition</i>			
Avsättning till/ianspråktagande av värderegleringskonto för valutor	-2 000	3 000	300
Avsättning till värderegleringskonton för svenska statspapper	-2 500	-2 000	-
Upp/nedskrivning av statspapper m. m.	532	-1 134	-4 381
Årets resultat	6 890	7 820 ¹	5 355

¹ 1985 års resultat fastställt av riksdagen med ändring av fullmäktiges förslag.

I riksbankens bokslut för år 1986 redovisas ett resultat efter bokslutsdispositioner om 5 355 mkr (7 820 mkr).

Riksbanken är inte ett vinstdrivande verk, utan det överskott som uppkommer är en naturlig följd av riksbankens uppgifter som centralbank och sedelutgivande institution. Sedelutgivningen kan ses som en helt räntelös inlåning. Riksbankens övriga uppgifter som centralbank tar sig i riksbankens balansräkning framför allt uttryck i ett innehav av utländska valutor (den svenska valutareserven), ett innehav av svenska statspapper samt en utlåning till de svenska affärsbankerna. Samtliga dessa tillgångar ger upphov till betydande ränteinkomster.

Utöver denna del av riksbankens rörelse förvaltar riksbanken medel på s. k. särskilda räkningar. Till dessa räknas medel på allmänna och särskilda investeringskonton, likviditetskonton och exportdepositionskonton. Under 1986 har en fortsatt betydande uppbyggnad av medel på dessa konton ägt rum. Behållningen på dessa konton ökade under 1986 med 8 011 mkr (15 251). Detta tillsammans med en påtaglig ökning av kassakravsmedel har fått till resultat att riksbankens totala balansomslutning fortsatte att öka kraftigt under 1986.

Den ökade omslutningen 1986 tog sig framför allt uttryck i en ökning av riksbankens innehav av statspapper som vid årets utgång uppgick till 88 550 mkr (65 237).

I riksbankens redovisning tillämpas en kassaprinzip. Det innebär att resultatet belastas med de utgifter som har betalats under året och påverkas av de inkomster som influtit under året.

Den utländska rörelsens ränteintäkter blev 1986 något större än året innan, 3 780 mkr mot 3 356 mkr.

Vid beräkning av bokföringskurserna för riksbankens utländska tillgångar och skulder tillämpas en princip som baseras på ett genomsnitt av marknadskurserna under de senaste sex månaderna eller – om detta värde är lägre – ultimokursen. Visserligen har värdet på den amerikanska dollarn legat lägre 1986 än 1985 men då kursvärdet på andra valutor såsom D-mark och yen samtidigt har stigit gentemot den svenska kronan har riksbankens innehav av utländska valutor endast skrivits ned med 477 mkr. Detta redovisas under rubriken *utländska rörelsen, kursdifferenser*, vilket totalt uppgår till 316 mkr. För att balansera denna bokföringsmässiga förlust har *värderegleringskontot för valutor* ianspråktagits med 300 mkr.

Riksbankens innehav av *guld* har – liksom under tidigare år – värderats till 6 190,08 kr/kg fint guld vilket var den centralkurs som fastställdes i februari 1973. Detta värde motsvarar ca 7 % av gällande marknadsvärde.

Inom den inhemska rörelsen uppgick *ränteintäkter av statspapper m. m.* till 9 534 mkr under 1986 jämfört med 6 751 mkr under 1985. Ökningen av ränteintäkterna förklaras av den stora tillväxten av riksbankens innehav av statspapper.

Under en stor del av 1985 var riksbankens utlåning till affärsbankerna relativt omfattande. I och med införandet av den s. k. räntetrappan mot slutet av 1985 kunde utlåningen till bankerna hållas på en lägre nivå utan att

den penningpolitiska effekten blev mindre. *Ränteintäkterna från utlåning till banker m. m.* blev därför betydligt mindre 1986 än 1985, 595 mkr mot 2 435 mkr.

Redog. 1986/87:15

Inhemskas rörelsens räntekostnader utgörs bl. a. av ersättning till banker för kassakravsmedel. Fr. o. m. den 13 januari 1986 utgår ingen ränteersättning till bankerna på kassakravsmedel. I början av 1986 utbetalades dock ränteersättningen avseende andra halvåret 1985—ett belopp om 211 mkr som belastar 1986 års resultat. Utöver denna ränteersättning ingår under rubriken den ränteersättning som utgår för medel på likviditetskonton och exportdepositioner m. m.

Värderingen av riksbankens *inhemska statspapper m. m.* har skett efter samma princip som föregående år. Det innebär att obligationerna värderas med hänsyn till deras återstående löptid. Riksbankens innehav av statsskuldväxlar värderas till marknadsvärdet vid utgången av året. Innehavet av statspapper m. m. har skrivits ned med 4 381 mkr.

Riksbankens *förvaltningskostnader* uppgick 1986 till 474 mkr (337). Fördelningen av kostnaderna på olika huvudkostnadsslag framgår av nedanstående tablå. Därutöver redovisas extraordinära kostnader på 1 998 mkr.

	1984	1985	1986
Sedlar och mynt	65	63	124
Personal	144	149	166
ADB	25	26	31
Transporter och säkerhet	3	2	7
Maskiner och inventarier	9	29	24
Fastigheter	20	51	102
Kontorsservice	7	8	10
Resor, utbildning, representation	4	4	5
Information	2	3	4
Övrigt	3	14	1
Extraordinära kostnader	—	—	1 998
varav övertagande av myntverket	—	—	1 983
Summa	282	349	2 472

Sedlar och mynt: Av totalkostnaden 124 mkr avser 106 mkr sedelkostnader och 18 miljoner kronor myntkostnader. Kostnaden för nya sedlar, som ökat kraftigt jämfört med tidigare år på grund av den nya sedelserien, har blivit lägre än beräknat för 1986. Detta beror på att sedelleveranserna från Tumba Bruk blev mindre än planerat. Myntkostnaden avser andra halvåret 1986 och består dels av leverans av nya mynt, huvudsakligen 10-öresmynt till en kostnad av ca 11 miljoner kronor, dels av kostnaden för den genomförda kampanjen för aktivering av hushållens innehav av 10-öringar, som belastat 1986 års resultat med 7 mkr.

Personal: Personalkostnaden totalt har uppgått till 166 mkr (149 mkr). I grundlön har utbetalats 109 mkr (102 mkr) samt i pensioner och sociala avgifter 57 mkr (48 mkr). Ca 6 miljoner av ökningen för pensioner och sociala avgifter beror på en omläggning av faktureringen från riksförsäkringsverket.

ADB: Under året har bankens tredje stordator av märket Burroughs installerats (beslut av fullmäktige hösten 1985). Denna stordator kostade

totalt 10,9 mkr. I och med installationen av denna dator kunde den planerade back up-centralen tas i drift och avtal har under innevarande år tecknats med tre externa användare av Burroughs stordatorer. Utnyttjandet av ADB-konsulter har även under 1986 varit stort och kostnaden uppgår till 7,9 mkr (4,8 mkr).

Transporter och säkerhet: De största enskilda posterna avser slutavräkning för köp av en värdetransportbil (knappt 1 mkr), köp av bevakningstjänster, särskilt vid kontor där om- och nybyggnadsverksamhet pågått (2,1 mkr) samt ersättning för iordningställande av bergrum för försvarsberedskap (2,0 mkr). Investeringar i nya säkerhetsanläggningar vid om- och nybyggda riksbankskontor redovisas som en del av fastighetskostnaderna (se nedan).

Maskiner och inventarier: Under 1986 har fortsatta investeringar gjorts i utrustning för sedel- och mynthantering. Ytterligare sex halvautomatiska sedelsorteringsmaskiner, ISS 300 från Giesecke & Devrient i München, har installerats. För 1986 har också en ny och enklare maskin för sortering av 10-kronorssedlar prövats på samtliga regionkontor, vilket inneburit en särskild belastning på kontot för maskinhyror. Liksom vad gäller säkerhetskostnader redovisas investeringar i maskiner och inventarier för ny- och ombyggda riksbankskontor under fastighetskostnaderna (se nedan).

Fastigheter: Investeringar i ny- och ombyggda riksbankskontor har under 1986 i stort sett följt fastställda planer. Betalningsmässigt föreligger förskjutningar vad gäller projekten i Örebro och Karlstad, vilket medför att en större del än beräknat av kostnaden för dessa projekt kommer att belasta 1987. Planeringsmässigt föreligger förseningar av ombyggnad av kassakontoret i Skövde och nybyggnad av regionkontoret i Linköping. I förvaltningsberättelsen för 1987 kommer en slutredovisning att göras av kostnaden för att bygga om regionkontoret i Härnösand (återinflyttning i november 1986), av kassakontoret i Falun (prel. klar i april 1987) och nybyggnaderna för kassakontoren i Växjö och Karlstad (prel. klara i april resp. juli 1987).

Kontorsservice: Den största delen av ökningen 1986 avser telefon- och telekostnader samt avgifter till postverket.

Resor, utbildning, representation: Kostnaderna för utrikes tjänsteresor har ökat till följd av fler resor. Representationskostnaderna för 1986 innefattar även gåvor, bl. a. till nordiska centralbanker i samband med invigningen av nya huvudkontorsbyggnader.

Information: Här redovisas dels kostnader för riksbankens löpande publikationer (förvaltningsberättelse, årsbok, kvartalstidskriften samt Kredit- och valutamarknaden), dels särskilda informationsprojekt. Här redovisas även kostnader för annonsering m. m. I samband med introduktionen av en ny 500-kronorssedel utgavs en broschyr om den nya sedelserien "De nya sedlarna och deras motiv, Sveriges sedelhistoria och hur dagens sedlar tillverkas" samt en broschyr med en närmare presentation av den nya 500-kronorssedeln. En motsvarande broschyr för den nya 100-kronorssedeln (som kommer att lämnas ut till allmänheten från och med mars 1987) har färdigställts under slutet av 1986. Inför produktionsstart av ett nytt statistiksystem för betalningar från utlandet (BOK II) har en broschyr med anvisningar för uppgiftslämnandet tagits fram, "Nytt rapporteringssystem för betalningar från utlandet". Broschyren har distribuerats till samtliga valutabanker och de 3 000 största exportföretagen i landet. Kostnaden för

denna information har under året uppgått till 805 000 kronor.

Redog. 1986/87:15

Extra ordinära kostnader: Här redovisas de kostnader som uppkommit till följd av dels beslut om övertagande av myntverket, dels medverkan i penningmarknadscentralen AB (PmC). Den största enskilda posten avser övertagandet av myntskulden per den 1 juli 1986. Till följd av riksdagens beslut att inte godkänna fullmäktiges förslag att i bokslutet för 1985 göra en reservation för detta har det faktiska beloppet, i 1983, belastat 1986 års resultat.

Av samma natur är kostnaden för nyemissionen i AB Tumba Bruk enligt beslut av bolagsstämman i januari 1986. Emissionen skedde till överkurs och en total kostnad av 13,2 mkr. Övriga extraordinära kostnader avser tecknandet av aktier i penningmarknadscentralen AB (240 000 kronor) samt kapitaltillskott för avvecklingen av PmC hösten 1986 (1 670 000 kronor).

Förvaltningsintäkterna 1986 uppgår till 38,1 mkr (20 mkr). Affärsverksamheten med sedlar och mynt har medfört intäkter på 11,4 mkr (6,1 mkr). Provisioner för försålda premieobligationer och vinstavstämpling uppgick till 11,8 mkr (10 mkr). Andra förvaltningsintäkter avser hyror och ADB-tjänster (bland de senare främst intäkter till följd av avtal om back up för datorutrustning samt clearing- och interbanksystem). Som förvaltningsintäkt redovisas även utdelning på aktier i AB Tumba Bruk (750 000 kronor) samt i BIS (8,1 mkr). En annan större post är övertrasseringsavgifter på räkningar i riksbanken, ca 1,9 mkr.

Inom linjen har förts riksbankens fastigheter, aktierna i AB Tumba Bruk, aktier i banken för internationell betalningsutjämning (BIS), obligationer som tillhör fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels Minne, riksbankens mynt- och medaljsamling samt lån till riksbankens personal- och semesterförening.

Riksbankens resultat före bokslutsdispositioner uppgick 1986 till 9 436 mkr (7 954 mkr). Värderegleringskontot för valutor har tagits i anspråk med 300 mkr och statspapper har skrivits ned med 4 381 mkr. Efter vidtagna bokslutsdispositioner redovisar riksbanken ett årsresultat för 1986 om 5 355 mkr (7 820 mkr).

Förslag till disposition av riksbankens resultat för år 1986

Årets resultat efter bokslutsdispositioner är 5 355 mkr. Med hänvisning till att 1986 års resultat belastats med nära 2 000 mkr till följd av riksbankens övertagande av myntverket och att dispositionsfonden i föl tillfördes 2 000 mkr anser fullmäktige det rimligt att nu överföra ett lika stort belopp från dispositionsfonden.

Fullmäktige föreslår följande dispositioner med anledning av 1986 års resultat (1985 års uppgifter inom parentes):

Årsresultat	5 354 825 807	(7 819 563 995)
Överföring från dispositionsfonden	2 000 000 000	(-)
Inleverans till statsverket	7 354 000 000	(5 660 504 000)
därav inlevererat som förskott	3 624 000 000	(1 660 504 000)
Överföring till dispositionsfonden	825 807	(2 159 059 995)

Fullmäktige föreslår att 7 354 000 000 kr. inlevereras till statsverket, dvs. 3 730 000 000 kr. utöver de redan inlevererade förskotten.

Sedeldepåer – en utvärdering

Redog. 1986/87:15

Bilaga 1

I riksdagsskrivelse till fullmäktige gav 1982/83 års riksdag såsom sin mening till känna vad finansutskottet anfört i betänkande om riksbankens regionala organisation (FiU 1982/83:27). I detta betänkande anfördes bl. a. att riksbanken borde vid två orter bedriva försöksverksamhet med sedeldepåer, att försöksverksamheten borde följas systematiskt av riksbanken i samverkan med post, banker, rikspolisstyrelsen och brottsförebyggande rådet och att en utvärdering av försöksverksamheten borde göras och redovisas för riksdagen.

Försöksverksamhet med sedeldepåer har bedrivits i Norrköping sedan 1978 och i Karlskrona sedan oktober 1984.

Definition

Med postal sedeldepå förstås i detta sammanhang en depå vid ett postkontor av sedlar som tillhör riksbanken och alltså ej ingår i sedelomloppet.

Depån står öppen för post och banker som där äger lämna in och ta ut sedlar varvid insättningar och uttag behandlas såsom om de skett direkt i riksbanken.

Depån betjänas av postens personal mot att riksbanken ersätter posten för den tid personalen använder i arbetet inom depån.

De sedlar som utlämnas vid depån utgöres dels av nya eller av riksbankskontor uppräknade sedlar, dels sådana vid depån inlämnade sedelbuntar som efter en yttlig kontroll bedömes vara brukbara utan sortering. Depån ombesörjer alltså ej uppräkning och sortering av sedlar. Depån försörjes med sedlar genom transporter från närbeläget riksbankskontor dit också sådana vid depån inlämnade sedlar föres vilka ej anses kunna utlämnas utan föregående sortering.

Historik

Efter tidigare utredning av frågan i en gemensam arbetsgrupp mellan postverket, rikspolisstyrelsen och riksbanken beslöt fullmäktige på förslag av den då arbetande interna avdelningskontorsutredningen att 1978 inleda försöksverksamhet vid en sedeldepå lokaliserad till postkontoret Norrköping 1. Denna depå betjänade till en början endast postverket.

Frågan om sedeldepåer gavs därefter ett betydande utrymme i riksdagens revisorers utredning angående riksbankens regionala organisation. Efter redovisning av verkställd utredning och de remissyttranden som avgivits häröver föreslog revisorerna att vid omorganisation av riksbankens kontorsnät sedeldepåer skulle få inrättas inom postverket till ett antal och på orter som riksbanksfullmäktige skulle bestämma.

Vid sin behandling av revisorernas förslag tog riksdagen det beslut som inledningsvis angivits. Detta innebar att efter fortsatt försöksverksamhet vid två sedeldepåer skulle slutligt beslut tas om eventuellt fortsatt reguljär verksamhet med sådana depåer (FiU 1982/83:27 s. 13). I anledning av riksdagens beslut har riksbanken dels den 1 oktober 1983 öppnat sedeldepån

i Norrköping också för insättningar och uttag från banker, dels låtit bygga lokaler för sedeldepå i anslutning till en nyuppförd postterminal i Karlskrona och öppnat denna för post och banker i oktober 1984.

Fullmäktige har därefter i skrivelse till riksdagen 1985-11-11 begärt riksdagens tillstånd att få för reguljär verksamhet inrätta ytterligare ett begränsat antal sedeldepåer. Framställningen till riksdagen kan ses som ett resultat av den reorganisation av den regionala verksamheten och det investeringsprogram härför som initierats av riksdagsbeslutet 1983. Fortsatt kontorsverksamhet där riksbanken var representerad vid tidpunkten för riksdagsbeslutet skulle nämligen inneburit mycket stora investeringskostnader för lokaler och detta även på orter där riksbankskontoren hade mycket begränsad sedelinströmmning. Samtidigt innebar den inledda övergången till maskinell sedelsortering i stor skala att ett riksbankskontor i framtiden förutsågs behöva en omfattande sedelinströmmning för att sådana maskiner skulle kunna effektivt utnyttjas och kontoret därigenom motivera sin existens. Fullmäktige ansåg sig därför icke kunna godta att investeringar gjordes i nybyggen för kassakontor på orter där sålunda ett riksbankskontors framtid vore diskutabel och uttalade sig i skrivelsen för indragning av fem riksbankskontor¹. Samtidigt bedömde emellertid fullmäktige erfarenheterna från sedeldepåverksamheten såsom tillräckligt goda för att begära bemyndigande att i stället inrätta ett fåtal sedeldepåer. Härigenom avsågs riksbanken kunna fortsätta att ge service åt post och banker på orter där riksbanken vid tidpunkten för skrivelsens avgivande var representerad.

I anledning av fullmäktiges skrivelse har 1985/86 års riksdag godkänt att riksbanken bedriver verksamhet genom sedeldepåer och utöver nuvarande två depåer inrättar ytterligare ett begränsat antal sådana depåer (FiU 1985/86:27).

Utvecklingen beträffande sedeldepåer har därmed lett fram till att sedeldepåer är godkända som ett förblivande inslag i riksbanksorganisationen. Den fråga som nu måste ställas är därmed om det finns anledning inte bara att ersätta ett fåtal riksbankskontor som har alltför liten sedelinströmmning för att kunna bestå som kassakontor med sedeldepåer utan att också gå därutöver och inrätta sedeldepåer på ett antal platser där riksbanken tidigare ej varit representerad.

Ekonomiska konsekvenser av sedeldepåer och deras effekter i övrigt

Ekonomiska konsekvenser av sedeldepåer

Riksbankens kostnader för inrättande och drivande av en sedeldepå uppskattas enligt följande.

Med utgångspunkt från faktiska kostnaden för byggande av sedeldepålokal i Karlskrona blir investeringskostnaden för en sedeldepå, uppräknad efter byggnadsindex per juli 1986, 7.0 mkr. Med fem procents ränta och en avskrivningstid på 25 år blir den årliga kostnaden 497 000 kr.

¹ Bland dessa var Vänersborgskontoret, som emellertid numer, sedan det visat sig möjligt att få kvarstanna i nuvarande lokaler, förutsattes bestå som kassakontor.

Driftkostnaden för lokalerna (värme, el, städning) kan uppskattas till 43 000 kr. årligen. Sammanlagda lokalkostnader blir alltså ca 540 000 kr.

För drift av en normal sedeldepå erfordras att två tjänstemän varje dag tjänstgör på halvtid. Kostnaden härför uppskattas till lönekostnaden för en heltidstjänst med ett påslag av 85 %. Lönenivån för de posttjänstemän som kan beräknas tas i anspråk för tjänstgöring inom sedeldepå antas ligga omkring 9 000 kr. Den årliga personalkostnaden kan därmed sättas till ca 195 000 kr.

Kostnader för transporter av sedlar mellan sedeldepå och det riksbankskontor som försörjer depån med sedlar och därifrån mottar sedlar och för uppräkningsdepåns del skett på enkelt sätt med postens bilar. Posten anser emellertid säkerheten därvid otillfredsställande och framdeles måste därför dessa transporter ske antingen med riksbankens egen transportorganisation eller med värdetransportbilar inhyrda från värdetransportföretag. Den årliga kostnaden kan uppskattningsvis sättas till ca 150 000 kr.

Riksbankens totala årliga kostnader för hållande av en sedeldepå kan därmed uppskattas till omkring 885 000 kr.

Det skall understrykas att den angivna siffran är en ren nettokostnad för riksbanken. Att riksbanken inrättar och håller en sedeldepå minskar nämligen icke riksbankens kostnader för sedelhantering på annan ort eftersom resurser måste finnas vid närbeläget kassakontor för lagring och hantering av de sedlar som skall gå till depån och som mottas från denna. Visserligen kan sägas att de sedelbuntar som enligt vad ovan sagts lämnas ut från depå utan sortering innebär en minskning av sorteringsarbetet på annat håll inom riksbanken. Samtidigt innebär emellertid inrättande av depå i viss utsträckning en ökad inströmning av sedlar. Dessa två effekter tar därför i stort sett ut varandra kostnadsmässigt.

För de kostnader som riksbanken sålunda tar på sig genom att inrätta en sedeldepå förbättras den samhälleliga servicen för post och banker på sedeldepåorten och dess omnejd. Om sedeldepån inte fanns antages post och banker behöva göra två turer till riksbanken varje vecka. Samordnas transporterna till en värdeslinga kan kostnaden uppskattas till mellan 400 000 och 450 000 kr. per år. Om bankerna istället använder posten för sin sedelförsörjning kan kostnaden sänkas till kanske hälften av vad en värdeslinga kostar. Såväl servicegraden som säkerheten är dock sämre i detta alternativ bl. a. måste sedlarna forslas till och från närmaste postkontor.

Insättning av överskottssedlar i riksbanken via postgirot innebär även att bankerna valutas för sedlarna en dag senare än om sedlarna sättes in direkt vid riksbankskontor eller sedeldepå. Möjligheten att sålunda få omedelbar valuterings för överskottssedlar kan vid första påseende synas vara av mycket stort ekonomiskt värde för bankerna och därmed ur deras synpunkt ett starkt skäl för inrättande av sedeldepåer. Valuterings tidpunkten saknar emellertid i verkligheten betydelse för bankerna när såsom för närvarande kassakrav gäller (SFS 1983:919). Riksbanken har nämligen utnyttjat den möjlighet som föreligger enligt 13 § lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel att medge att "inneliggande kassa får medräknas för uppfyllande av kassakrav". (Se 1 § i riksbankens tillämpningsföreskrifter 1986-03-20 angående kassakrav för

bankaktiebolag resp. för sparbanker och för centralkassor för jordbrukskredit). Detta innebär att vid beräkning av huruvida bankerna uppfyller ställt kassakrav räknas dem till godo den genomsnittliga inneliggande kassan under kalendermånaden före nästföregående kalendermånad. När såsom för närvarande kassakravet gäller en kassakvot om 3 %, kommer kassakravet på banksystemet totalt att ligga vid ungefärligen 9 miljarder vilket belopp alltså skall hållas på checkräkning i riksbanken eller i inneliggande kassa. Eftersom banksystemets kassahållning normalt ligger omkring 1 miljard, finns därmed för närvarande aldrig anledning för banker att för att vinna bättre förräntning lämna ifrån sig överskottssedlar. Även om kassakvoten skulle sättas så lågt som till 1 %, vilket gällt under vissa tider och motsvarar ett kassakrav på omkring 3 miljarder, har bankerna möjlighet att mer än fördubbla sin kassahållning och ändå dra full nytta av inneliggande sedlar.

Det skall tilläggas att läget möjligen kan vara annorlunda för några enstaka små sparbanker. Eftersom kassakravet räknas individuellt för varje sparbank är nämligen tänkbart att en mindre sparbank, som uteslutande verkar i en trakt där under semestermånaden en koncentrerad turistinvasion förekommer, kan under denna tid få så stora kassor att dessa ej helt kan nyttiggöras inom ramen för gällande kassakrav.

Sammantaget kan alltså konstateras att de ekonomiska fördelar som inrättande av sedeldepå innebär genom snabbare valuterings- och insättningar elimineras för bankernas del när kassakrav och nuvarande regler för beräkning härav gäller. Banker har då icke något ekonomiskt incitament att byta ut överskottssedlar men väl naturligtvis önskemål om att via riksbanken få välordnade buntar av sedlar av god kvalitet; ett önskemål som under senare tid förstärkts av att uttagsautomaterna kräver sådana sedlar för att fungera säkert.

För postverket gäller ej kassakrav och posten har därmed ett betydande ekonomiskt intresse av att sedeldepå inrättas vid ett postkontor. Särskilt när såsom i Karlskrona den s. k. uppsamlingskassan lägges inom sedeldepån blir det möjligt för postkontor med sedeldepå att hålla den egna kassan på en väsentligt lägre nivå.

Transportsäkerhet

Tanken på någon typ av sedeldepåarrangemang drevs ursprungligen fram av önskemål om förbättrad transportsäkerhet. Rikspolisstyrelsen och postverket framhöll i olika sammanhang riskerna med att sedlarna förhållandevis oskyddade transporterades på vägarna och pekade på möjligheten att reducera transportererna genom någon typ av decentraliserade sedelnederlag. Det kan därför vara anledning att något mera utförligt redovisa hur systemet av värdetransporter är uppbyggt och hur detta påverkas av införande av sedeldepåer.

Riksbanken ombesörjer med en egen transportorganisation sedeltransporterna mellan Stockholm/Tumba samt region- och kassakontor. Transporterna, som utföres med pansrade fordon och är eskorterade med egen personal och poliser från en specialstyrka, är de starkast skyddade värdetransporter som förekommer i landet.

Tidigare har nära nog undantagslöst gällt att när sedlarna fördes vidare från riksbankskontor till postkontor och banker ombesörjdes dessa transporter av postens bilar; för bankernas del i vissa fall också med egna bilar inom området närmast riksbankskontoret. Speciellt skyddade fordon användes inte. Poliseskort har förekommit i varierande omfattning, i stor utsträckning beroende på den lokale polischefens bedömning och resurser.

Den oroande brottsutvecklingen har efter hand drivit fram säkrare transporter också från riksbankskontoren och ut till post och banker och värdetransportföretag säljer numer transporttjänster där sedlar transporteras i starkt skyddade fordon och under bevakning av för bevakningstjänst utbildad personal. Denna verksamhet har utvecklats på så sätt och dessa värdetransportbilar kör särskilt upplagda transportslingor där de passerar ett stort antal bankkontor. Slingorna läggs i princip upp så att värdetransportbilen på morgonen hämtar förpackade sedlar vid ett riksbankskontor, kör en på förhand bestämd rutt, lämnar och tar upp sedlar samt före tjänstetidens slut återkommer till riksbankskontoret med sedlar för insättning.

Transporterna mellan riksbankskontor och sedeldepå har hittills ombesörjts på olika sätt för Norrköpings- resp. Karlskrona-depån. I Norrköping har alla transporter skett med postbilar medan transporterna till och från Karlskrona med något enstaka undantag ombesörjts av riksbankens egen starkt skyddade transportorganisation. Postverket har anmält att man ej vidare anser sig kunna ta ansvaret för tillräcklig säkerhet för att utföra transporterna till och från sedeldepåer. För framtiden måste man därför räkna med att sedeldepåerna måste försörjas antingen genom riksbankens egen transportorganisation eller genom förhyrda tjänster från värdetransportföretagen.

När sedeldepå inrättas på en ort där riksbanken tidigare ej varit representerad, innebär detta en kraftig reduktion av sedeltransporterna till och från orten. Innan värdetransportsslingor började läggas upp, innebar transportmönstret att i vart fall en större ort försörjdes genom dagliga postala transporter och kanske därtill för orter som låg mycket nära ett riksbankskontor genom att någon eller några banker hämtade och lämnade sedlar i egna bilar. Dessa dagliga sedeltransporter ersattes efter depåns inrättande med transport till och från depån 8–10 gånger per år. Reduktionen innebär därmed att kostnadsutrymme skapas för att kraftigt förstärka säkerheten för de återstående transporterna.

Den betydande reduktion av sedeltransporterna som åstadkommes genom att inrätta sedeldepåer på ickeriksbanksorter och den härav förbättrade säkerheten är alltså huvudargumentet för att riksbanken bör gå vidare och inrätta allt fler sedeldepåer. Frågan har dock ej riktigt de dimensioner som antydades av att Norrköpings-transporterna minskat från dagliga till två gånger i kvartalet. För det första återstår under alla förhållanden så många oskyddade eller dåligt skyddade värdetransporter att en presumtiv råhare alltid har ett tillräckligt stort urval för ett överfall.

För det andra kan konstateras att uppbyggnaden av värdetransportföretagens slingor på ett väsentligt sätt ändrat transportmönstret sedan tanken på sedeldepåer först aktualiserades. Genom transportslingorna föres nu sedlar på ett säkerhetsmässigt så tillfredsställande sätt som rimligen kan begäras till

de penninginrättningar som beröres av dessa. Allt talar för att dessa transporttjänster efter hand blir allt mer efterfrågade och därmed kommer att tillhandahållas på allt fler platser i landet.

Sammanfattningsvis kan sägas att inrättande av sedeldepåer leder till väsentligt färre transporter och ger därmed möjlighet till att förse dem med bättre skydd. Genom att värdetransportföretag i allt större utsträckning övertar värdetransporterna är det emellertid ej lika angeläget som tidigare att genom sedeldepåer reducera antalet värdetransporter. Denna uppfattning delas av de företrädare för post, banker och polis med vilka riksbanken samrått vid utvärderingen av sedeldepåernas effekter.

Övriga effekter av sedeldepåer

Vid den diskussion om sedeldepåer som föregick riksdagens beslut om försöksverksamhet var det utöver de förhållanden som behandlats i det föregående kanske särskilt två omständigheter som uppmärksammades och som därför kan förtjäna omnämnande i en sammanfattande utvärdering, nämligen dels depåernas konsekvenser för sedelkvaliteten, dels den försenade uppräknings av sedelbuntarna.

Vad angår sedelkvaliteten har inga invändningar häremot framkommit vid försöksverksamheten. Eftersom sedlar i sitt omlopp ständigt rör sig geografiskt är också uppenbart att om osorterade sedlar lämnas ut på bara två ställen i landet sedelkvaliteten inte märkbart påverkas härav ens på dessa orter. Det kan antas att inrättande av ett antal sedeldepåer därutöver inte heller skulle nämnvärt påverka sedelkvaliteten. En påtagligt försämrad sedelkvalitet lär nämligen inte behöva befaras förrän vid ett mycket stort antal sedeldepåer.

Den försening av uppräknings av sedelbuntar från sedeldepåer som blir följden av att sedlarna först lagras en tid vid depån är däremot icke utan olägenheter. Banker och post får större svårigheter att reda ut de misstämningar som med nödvändigt förekommer i större sedelleveranser genom att en del sedelbuntar innehåller flera eller färre sedlar än uppgivet antal. Eventuella förfalskningar kommer att upptäckas först lång tid efter det att sedlarna lämnats in till sedeldepån. Trots dessa olägenheter synes ej heller förseningsargumentet ha avgörande tyngd. Framhållas skall även att om en sedelvalör utsättes för en omfattande förfalskning, möjlighet finns att organisera snabbare transporter under tid då utprånglig av falska sedlar antas äga rum.

Utvärdering

Föreskrivet samråd

Den av riksdagen föreskrivna samverkan med post, banker, rikspolisstyrelsen och brottsförebyggande rådet vid utvärderingen av sedeldepåerna har ägt rum i form av enkäter och hearings. Resultatet härav har fullständigt dokumenterats i särskild promemoria. Sammanfattningsvis har vid detta samråd framkommit följande:

- Samtliga tillfrågade är emot riksbankskontor ersätts med sedeldepåer
- Såväl posten och bankernas organisationer som rikspolisstyrelsen och brottsförebyggande rådet vill att riksbanken skall vara representerad på flera orter än för närvarande men till följd av att värdetransportslingor inrättats är detta önskemål ej lika starkt som tidigare
- Kunderna vid depåerna önskar i första hand erhålla nya eller av riksbanken sorterade sedlar men är ändå i stort sett nöjda med kvaliteten på de sedlar som lämnas ut utan att ha räknats eller sorterats
- Flera kunder klagar över att över- och underskott i inlämnade sedelbuntar regleras för sent
- Det finns ett starkt intresse av att riksbanken kan erbjuda packningsservice även vid sedeldepåer för att sålunda underlätta inrättandet av nya värdetransportslingor
- Intresset för att riksbanken skall tillhandahålla mynt vid sedeldepåerna är ej så uttalat.

Slutsatser

Kostnaderna för driften av en sedeldepå har ovan beräknats till ca 900 000 kr. per år. Siffran bygger med nödvändighet delvis på uppskattningar men torde icke överstiga 1 mkr.

Den ekonomiska värdet för bankerna av inrättande av en sedeldepå har ovan uppskattats till mellan 400 000 och 450 000 kr. Även denna siffra bygger på antaganden men torde icke överstiga en halv miljon kr. Härtill kommer det värde som inrättande av en sedeldepå innebär för postverket genom att man kan ligga med lägre nattkassor. Här görs inget försök att siffermässigt ange värdet härav.

Ur begränsad ekonomisk synpunkt kan sålunda icke anses motiverat att höja den samhälleliga servicen genom inrättande av sedeldepåer på orter där riksbanken ej tidigare är representerad.

För inrättande av sedeldepåer talar egentligen endast transportargumentet. Såsom ovan utvecklats kommer nämligen inrättande av sedeldepåer att mycket kraftigt reducera antalet sedeltransporter mellan sedeldepåorten och närmare kassakontor samtidigt som säkerhetsstandarden på återstående transporter väsentligt höjes. Genom att värdetransportslingor börjat inrättas har emellertid detta argument ej längre samma tyngd som när riksdagen 1983 uttalade sig för försöksverksamhet med sedeldepåer. Även inrättande av värdetransportslingor lär nämligen i allmänhet reducera transportfrekvensen i någon mån för de orter som ligger längs slingan (från dagliga transporter till kanske två gånger i veckan) och framförallt är säkerhetsstandarden på transporter väsentligt högre än när dessa tidigare utfördes med helt oskyddade fordon. Genom att en transportslinga sträcker sig till många orter kan rentav transportsäkerheten totalt sett väntas bli bättre än om en av dessa orter erhåller sedeldepå. Ty sannolikt innebär inrättande av sedeldepå vid den största orten att det ej blir tillräckligt underlag för värdetransportslinga till övriga orter. Följden blir alltså fortsatta oskyddade transporter till och från dessa orter; att jämföra med den högre säkerheten i en samtliga orter omfattande värdetransportslinga.

Med hänsyn till vad sålunda framhållits bedömes önskemålet om förbättrad transportsäkerhet ej utgöra skäl för att inrätta sedeldepåer på ett större antal orter.

Enligt riksdagens beslut är riksbanken bemyndigad att inrätta ytterligare

ett begränsat antal sedeldepåer. Tanken har varit att när ett kassakontor måste indras på grund av alltför liten sedelinströmning kunna utnyttja bemyndigandet och ersätta kontoret med en sedeldepå. Utvecklingen av sedeldepåsingor synes nu böra medföra att fullmäktige vid indragning av kassakontor från fall till fall prövar huruvida befolkningsunderlaget förefaller nödvändig göra sedeldepå eller i stället inrättande av sedeldepåsingor kan utgöra ett lämpligare alternativ.

Hemställan

Fullmäktige föreslås besluta:

- att* ovan gjorda utvärdering av försöksverksamheten med sedeldepåer skall redovisas för riksdagen;
- att* sedeldepåer ej för närvarande skall inrättas på orter där riksbanken ej tidigare är representerad; och
- att* vid indragning av kassakontor dess inrättande med sedeldepå skall prövas från fall till fall.

Valutastyrelsens berättelse

Redog. 1986/87:15
Bilaga 2

Till fullmäktige i Sveriges riksbank

Valutastyrelsen får härmed avge verksamhetsberättelse för år 1986.

I vissa frågor som styrelsen behandlat under året och som redovisas i berättelsen har avgivits reservationer och särskilda yttranden. Dessa framgår av styrelsens protokoll.

Valutaförfattningarna

Valutaregleringens författningsmässiga grund är valutalagen (1939:350) och valutaförordningen (1959:264). Dessa kompletteras av riksbankens föreskrifter om tillämpning av valutaförordningen (RBFS, serie B).

Förordnande om fortsatt reglering får meddelas för ett år i taget. Så har senast skett t. o. m. 30 juni 1987.

Ett par ändringar gjordes under 1986 i valutalagen och valutaförordningen. Lagen tillfördes 16 §, som reglerar riksbankens uppgiftslämnande till tullmyndighet, och förordningen tillfördes 15 §, som rör valutainlännings skyldighet att lämna uppgift till riksbanken om betalningar som denne verkställer till eller mottar från utlandet. Nämda paragraf i förordningen anger också de åtgärder riksbanken kan vidta gentemot den som underlåter att lämna sådan uppgift.

Samtidigt som en ändring i 1 § lagen (1955:183) om bankrörelse trädde i kraft den 1 januari 1987 i syfte att möjliggöra för bankaktiebolag att etablera filialer i utlandet skedde en ändring i 1 § valutaförordningen som innebar att sådana filialer skall vara valutautlännningar.

Den 1 juli 1986 trädde en ändring i kraft i 9 kap 5 § första stycket sekretesslagen (1980:100). Lagändringen innebär en skärpning av sekretessbestämmelserna inom valutaregleringen. Sekretessen innebär numera att uppgifter i ärenden inom valutaregleringen endast får lämnas ut, om det står klart att de kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men.

Sedan detta blivit möjligt genom lagändring 1985, har de första utlandsägda bankerna givits tillstånd att driva bankverksamhet i Sverige. De tolv banker som hittills fått regeringens tillstånd har även erhållit valutahandels-tillstånd och därmed status som valutabanker.

Administration

Riksbankens beslutanderätt enligt valutalagen utövas av valutastyrelsen. I valutastyrelsen avgörs ärenden rörande valutaföreskrifterna samt tillstånds-ärenden, som rör principfrågor eller av annan anledning är av stor betydelse. Övriga ärenden är delegerade till valutadirektionen eller enskild tjänsteman. Vid utgången av 1986 var styrelsens sammansättning följande:

Ledamöter: Kurt Eklöf, ordförande, Olle Göransson, vice ordförande, Åke Gustafsson, Claes-Göran Källner, Lars Lidén, Lars Mathlein och Lennart Ribohn samt, endast för ärenden rörande direkta investeringar i utlandet, Jan Carling, Gösta Dahlström, Gösta Karlsson och Stina Wahlström.

Suppleanter: Lars Nyström, Johan Gernandt, Thomas af Jochnick, Bengt-Göran Löwenthal, Patric Fredell, Kurt Malmgren och Thomas Hagdahl samt, endast för ärenden rörande direkta investeringar i utlandet, Olle Stångberg, Jan-Erik Moreau, Gunnar Fond och Ulf Westerberg.

Valutadirektionen förbereder ärenden som skall avgöras av valutastyrelsen och beslutar i andra viktigare ärenden. Dess sammansättning var vid 1986 års utgång följande:

Ledamöter: Kurt Eklöf, ordförande, Åke Gustafsson, vice ordförande, Lars Nyström, Thomas af Jochnick och föredragande gruppchef (eller motsvarande).

Suppleanter: Nils Bjärtun och Jan Nipstad.

Antalet anställda på valutaavdelningen har under året uppgått till omkring 100 personer och antalet ärenden som där handlagts till ca 27 000.

Valutaregleringen 1986

Valutakommittén, som tillsattes 1977 för att göra en översyn av den svenska valutastiftningen, lämnade sitt betänkande (SOU 1985:52) i november 1985. Riksbanksfullmäktige avgav i april 1986 yttrande över betänkandet. I yttrandet uttalade fullmäktige bl. a. att en gradvis men beslutsam avveckling av regleringen borde inledas under 1986 och sedan fortsättas. Endast de delar av valutaregleringen som framstod som centrala för en framgångsrik penning- och valutapolitik skulle undantas från liberaliseringen. Fullmäktige angav också de huvudområden, inom vilka avvecklingen skulle börja: finansieringen vid direktinvestering utomlands genom upplåning i utländsk valuta, valutainlånnings köp av utländska aktier och köp av fastighet i utlandet.

Det av fullmäktige initierade liberaliseringsarbetet påbörjades i juni 1986, då valutastyrelsen beslutade att upphäva gällande krav på finansiering vid direktinvestering i utlandet och att höja maximibeloppet för tillstånd vid förvärv av rekreationsbostad i utlandet. Den sålunda inledda översynen i syfte att liberalisera och förenkla valutaregleringen har pågått under året och fortsätter under 1987.

I det följande lämnas en översiktlig beskrivning av regler och praxis inom valutaregleringen samt ändringar under året. De ändringar som beslutats i december 1986 avses träda i kraft den 1 februari 1987 med undantag av ändringarna rörande valutamarknaden, vilka trädde i kraft den 1 januari 1987.

Direkta investeringar

Direkt investering i utlandet kräver tillstånd från riksbanken. Sådant tillstånd ges alltid med undantag för vissa investeringar i finansiella företag och fastigheter. Tidigare har krav ställts på att finansieringen av en direkt investering i utlandet skulle ske genom upplåning i utländsk valuta på genomsnittligt minst fem år. Upplåningskravet, som upprätthållits med stöd av artikel 7 c i OECDs kapitalliberaliseringsstadga togs bort genom beslut i valutastyrelsen i juni 1986. Därmed har Sveriges undantagsställning enligt OECD-stadgan upphört.

Huvudregeln vid tillståndsgivning till svensk direkt investering i utlandet har varit att utländskt dotter- eller intressebolag skall ägas direkt från moderbolaget i Sverige och inte av bolagets döttrar i utlandet. Undantag från denna regel har gjorts bl. a. av hänsyn till bolagets skattesituation. Efter beslut i valutastyrelsen 1985 har större vikt lagts vid andra företagsekonomiska skäl än skatteskal. Riksbankens möjlighet till insyn i och kontroll över dylikt indirekt ägande har i praktiken inte haft någon avgörande betydelse och det har varit svårt att bedöma hur vägande företagens skäl här varit. På grund härav beslutade valutastyrelsen i april 1986 att riksbanken normalt skulle medge organiserandet av en koncerns utländska bolag i strukturer som är rationella för företagen under förutsättning att riksbanken ges lika god insyn i det indirekt ägda bolaget som i det direktägda.

Tillstånd till utländsk direkt investering i Sverige ges alltid. Upp till hälften av det erforderliga beloppet kan därvid få lånas inom landet. När det gäller rörelsekapital eller investering på högst 5 mkr, får finansiering ske genom upplåning i Sverige till hela beloppet.

Finansiell upplåning i utlandet

Företag och kommuner har på ansökan fått tillstånd att ta upp finansiella lån i utlandet i utländsk valuta för användning i Sverige, om den genomsnittliga löptiden uppgått till minst två år.

Företag har i valutabank utan särskilt tillstånd fått uppta lån i utländsk valuta upp till ett högsta belopp, som i mars höjdes från 10 mkr till 100 mkr.

I december beslöt att kravet på minsta löptid skulle sänkas till ett år och att beloppsgränsen för lån i valutabank utan särskilt tillstånd skulle avskaffas. Tillstånd från riksbanken krävs därefter inte i de fall då upplåning i utländsk valuta i valutabank tidigare brukat medges efter ansökan.

För förtida lösen av lån är riksbankens praxis fortfarande restriktiv. Efter beslut i valutastyrelsen i mars gäller generell dispens för återbetalning av lån i valutabank, om de upptagits före mars 1984, de utestående beloppen uppgår till högst motsvarande av 2 mkr och lånen inte upptagits på grund av krav eller villkor från riksbanken. Tidigare hade tillstånd till förtida återbetalning lämnats i ett fåtal fall, bl. a. om lånet understeg 1 mkr och sökanden kunnat ange motiv för undantag.

Efter beslut i valutastyrelsen i december har möjligheterna till förtida återbetalning ytterligare ökat. Dels har den generella dispensen utvidgats, dels har införts en mindre restriktiv tillståndsgivning i vissa andra fall. Här kan nämnas att lån utan särskilt tillstånd får återbetalas, om låntagarens rörelse upphört och utestående belopp ej överstiger 2 mkr samt att tillstånd till förtida återbetalning normalt ges, om låntagarens rörelse i samband med rekonstruktion överlåtits på ny icke närstående ägare.

Kommersiella krediter

Bestämmelserna i valutaregleringen har sedan länge varit liberala vad gäller finansiering av svensk export och import av varor. Om kredittiden inte överstigit sex månader, har utlandsfinansiering av varuexport och varuim-

port kunnat ske via valutabank utan att särskilt tillstånd behövt sökas. För längre krediter har riksbanken som regel lämnat tillstånd efter ansökan, liksom för finansiering av transitohandel och handel med tjänster.

Genom beslut i valutastyrelsen i december infördes generell dispens även för längre krediter som överensstämmer med kommersiell praxis och som upptas i valutabank. Vidare gavs samma möjlighet till upplåning för finansiering av tjänster som för varor. Även upplåning i valutabank för finansiering av transitohandel lades under generell dispens.

Garantier

Valutabank har fått ställa garanti för valutainlännings betalning till valuta-utlänning, om betalningen varit löpande eller medgiven av riksbanken. Vidare har svenskt företag fått ställa garanti för svenska dotterbolags betalningar.

I februari gavs svenska företag rätt att utan särskilt tillstånd från riksbanken ingå borgen eller annan förbindelse i samband med upplåning i utländsk valuta i utlandet eller hos valutabank av deras dotterbolag i utlandet.

I december beslöts att ersätta ovan nämnda generella dispenser med en ny och utvidgad dispens. Valutainlänning får nu ställa garanti för alla slags betalningar som annan valutainlänning får göra till valuta-utlänning. Vidare får valutainlänning fritt ställa sådana garantier till förmån för valuta-utlänning som inte utgör borgen för lån.

Tredjelandskrediter

Valutabank har på ansökan fått tillstånd att lämna krediter och ställa garantier till utländsk låntagare, när bakomliggande affärer haft svensk anknytning.

I mars gavs valutabank generellt tillstånd att finansiera valutainlännings förestående varuimport och varuexport även genom att lämna lån i utländsk valuta till den utländska motparten eller dennes bank. Vidare gavs valutabankerna individuella limiter för långivning till utlandet i utländsk valuta utan svensk anknytning.

Valutamarknaden

Redan i juli genomfördes en mindre ändring beträffande reglerna för valutamarknaden, då användande av terminssäkring som alternativ till förtidslösen av vissa lån medgavs.

I december följde fler ändringar. Förbudet för valutabank att gottskriva företag vinst i samband med annullering av terminsaffär upphävdes. Vidare släpptes avista- och terminsaffärer mellan två utländska valutor helt fria, bortsett från att affärerna skall gå genom valutabank. Även förbudet för valutabank att göra terminsaffär mellan svenska kronor och utländsk valuta med valuta-utlänning på längre tid än 12 månader utan kommersiell bakgrund i Sverige avskaffades. Det beslöts också att ge företag generellt tillstånd att göra affärer i valutaoptioner enligt samma regler som gäller för terminsaffärer.

I juni beslöts att höja maximibeloppet för tillstånd vid förvärv av rekreationsbostad i utlandet från 250 000 kr till 800 000 kr.

I december delegerades beslutanderätten vad gäller tilldelning av valuta för vissa förvärv av bostad i utlandet till valutabankerna. Samtidigt upphävdes bestämmelsen att endast ett objekt per hushåll får förvärvas.

Emigrationsvaluta

För tillstånd till överföring till utlandet av emigrationsvaluta krävs ett yttrande från skattemyndighet om emigrantens skattesituation. Genom beslut i december höjdes beloppsgränsen för tillämpning av detta krav från 10 000 kr till 200 000 kr.

Värdepapper

Det beslöts i mars att reglerna för utländska värdepapper även skulle gälla för börsnoterade, av valutautlänning utfärdade optioner att köpa och sälja utländska aktier.

I augusti beslöts att tillstånd skall kunna erhållas till försäljning till utlandet inte bara av börsnoterade svenska aktier utan även av svenska OTC-aktier samt, om särskilda skäl föreligger, även av andra svenska aktier. Ansökan behöver ej längre göras av det bolag vars aktier skall säljas.

Betalningar inom landet i utländsk valuta

Betalning i utländsk valuta som valutainlänning mottar på valutakonto från annan valutainlänning i samband med import har tidigare inte fått kvarstå på kontot utan skulle, i den mån beloppet inte omedelbart vidareförts till säljaren i utlandet, omedelbart avräknas mot kronor. I december beslöts att sådana medel i den mån de behövs för betalning till leverantören i utlandet får hållas på valutakonto utan tidsbegränsning.

Konton

Valutainlänning får under vistelse utomlands inneha bankkonto i utländsk bank för betalning av reseutgifter. Kontot skall dock avslutas vid hemresan. Ägare till fastighet och lägenhet i utlandet har efter ansökan erhållit tillstånd att ha upp till 5 000 kr på sådant konto, även under tid då ägaren inte vistas utomlands, för betalning av drifts- och underhållskostnader för fastighet i utlandet.

I december beslöts att valutainlänning som äger bostad i utlandet utan särskilt tillstånd får ha konto i utländsk bank för detta ändamål och att under tid då ägaren inte vistas i utlandet får innestå en behållning som motsvarar beräknade utgifter för bostaden under denna tid, dock högst 25 000 kr.

Valutainlänning har fått uppta s. k. släktlån i utlandet utan särskilt tillstånd från riksbanken till ett belopp om högst 100 000 kr. I december beslöts att denna gräns skulle upphävas.

Statistisk redovisning

Tillståndsgivningens utveckling för vissa intressanta transaktionstyper framgår av Tabell 1. Mer detaljerad information om direkta investeringar redovisas i Tabellerna 4–6. Som komplettering till tillståndsstatistiken över medel- och långfristig upplåning i utlandet redovisas i Diagram 1 och Tabell 2 utestående lån samt i Tabell 3 en amorteringsplan för dessa lån. Tillståndsgivningen till försäljning av svenska aktier till utlandet som ökat kraftigt under senare år, har resulterat i en omfattande handel med utlandet. Denna handel redovisas i Tabell 7.

Tillståndsbelopp i utländsk valuta har omräknats till svenska kronor efter den kurs som gällde då tillstånden gavs. Tillståndsstatistiken får inte förväxlas med genomförda transaktioner. Lämnade tillstånd utnyttjas inte alltid. En pågående liberalisering har medfört att kapitaltransaktioner i växande omfattning kan genomföras utan tillstånd från riksbanken. Detta gäller för närvarande främst lån till och från utlandet via valutabank. Härigenom finns ingen tillståndsstatistik att redovisa för dessa transaktioner. Uppgifter om faktiskt genomförda transaktioner återfinns i den av riksbanken redovisade betalningsbalansstatistiken.

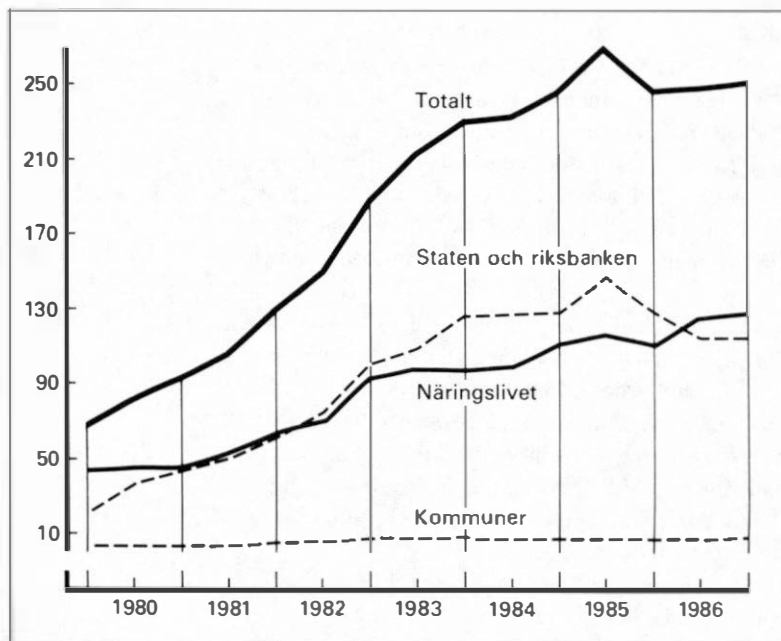
Tillståndsgivningen till *medel- och långfristig upplåning i utlandet* fortsatte att öka till 38,4 miljarder kronor 1986. Svensk Exportkredit står för en tredjedel av beloppet. Andelen lån som skulle upptas genom valutabank utgjorde ca 33 %. En del av den upplåning som sker via valutabank kräver inte tillstånd. Sådan upplåning uppgick till ca 8 miljarder kronor 1986 mot 3,1 miljarder kronor 1985. Den starka ökningen sammanhänger med att den beloppsgräns på 10 mkr som tidigare gällt höjdes till 100 mkr i mars 1986. Den statliga utlandsupplåningen omfattas inte heller av tillståndsgivningen.

Den utestående medel- och långfristiga låneskulden som omräknats efter vid resp. årsslut gällande valutakurser, ökade marginellt eller med ca 6 miljarder kr under 1986 till ca 254 miljarder kr. Av Diagram 1 framgår att näringslivets utestående medel- och långfristiga lån ökade med drygt 20 miljarder kr under året medan statens motsvarande lån minskade med drygt 10 miljarder kr. Nettoupplåningen under året uppgick till ca 12 miljarder kr. Den sjunkande dollarkursen har medfört att låneskulden inte ökat i samma omfattning.

De svenska företagens *kortfristiga export- och importfinansiering* i utländsk valuta sker i huvudsak i svensk bank. Vid årsskiftet 1986/87 beräknas de svenska bankernas utestående krediter av detta slag ha uppgått till 49,7 miljarder kr jämfört med 50,5 miljarder kr vid föregående årsskifte. Företagens motsvarande krediter upptagna i utländska banker uppgick endast till ca 6 miljarder kr.

Krediter till svensk exportör eller importör i utländska motpart eller

Stockuppgifter vid slutet av varje år. Miljarder kr

dennes bank lämnas av valutabankerna och AB Svensk Exportkredit (SEK). Det gäller främst längre krediter vid leverans av kapitalvaror framför allt till u-länder och statshandelsländer. Sådana krediter får i huvudsak lämnas utan särskilt tillstånd från riksbanken. Beloppsmässigt uppgick kreditgivningen brutto till ca 10 miljarder kr 1986.

Tillståndsgivningen till *direkta investeringar i utlandet* har ökat mycket kraftigt under den senaste femårsperioden, från 8,9 miljarder kr 1982 till 35,3 miljarder kr 1986. Ökningen under 1986 var särskilt markant, ca 77 %. Ett litet antal mycket stora tillstånd har bidragit till denna utveckling. Andelen tillstånd som utnyttjas tenderar att sjunka varför utvecklingen för genomförda investeringar är lugnare. Investeringarna är starkt koncentrerade till OECD-länderna. USA har under femårsperioden varit det dominerande mottagarlandet. Länderna utanför OECD-området mottar endast en mindre del, 9 % 1986.

Av det totala tillståndsbeloppet 1986 avsåg 58 % nyetableringar. Av det totala antalet tillstånd som uppgick till 2 260 avsåg 1 290 nyetableringar. Med nyetableringar avses här både nyförvärv och nybildning av företag. Av tillståndsbeloppet avsåg 40 % insatser i form av aktiekapital och resten lån m. m.

De uppgifter som lämnas här gäller direkta investeringar. Detta begrepp betecknar kapitaltillskott från moderbolag i ett land till hel- eller delägda

företag i annat land och är det begrepp som är av intresse i valutareglerings- och betalningsbalanssammanhang.

Redog. 1986/87:15

Riksbanken lämnar också tillstånd till s. k. desinvesteringar, dvs. hemtagning av investeringskapital. Sådana desinvesteringar kan innebära dels försäljning av andelar i bolag, dels återbetalning av lån som tidigare bokförts som direkta investeringar.

Tillståndsgivningen till *utländska direkta investeringar i Sverige* uppgick 1986 till 6,6 miljarder kr och låg på ungefär samma nivå som föregående år. 1985 lyftes dock beloppet i höggrad av ett enskilt tillstånd (Statoils förvärv av Esso). Norden står numera för en mycket stor andel av investeringstillstånden, under 1986 55 %. Norge och Finland är också de största enskilda länderna. Andelen nyetableringar uppgick till 62 % av tillståndsbeloppet 1986. Antalet nyetableringar uppgick till 650 av det totala antalet tillstånd på 1 120.

En kraftig tillståndsgivning under de senaste åren till *försäljning av svenska aktier till utlandet* har möjliggjort en livlig handel med utlandet. Under 1985 nettoexporterades aktier för 4,8 miljarder kr. Nettoexporten fortsatte under första delen av 1986. Därefter skedde en omsvängning som resulterade i ett kontinuerligt återflöde av aktier fram till december då handeln åter gav ett exportöverskott. Aktiehandeln gav för helåret 1986 ett exportöverskott på 2,3 miljarder kr. Men här ingår riktade emissioner med ett belopp som motsvarar hela nettoexporten.

Tillståndsgivningen till *emigranternas överföringar* uppgick till 1,9 miljarder kr. en mindre ökning jämfört med 1985.

Tillståndsgivningen till *köp av rekreationsbostad i utlandet* ökade från 180 mkr 1985 till 312 mkr 1986. Den höjning av maximibeloppet för sådana köp från 250 000 kr. till 800 000 kr. som gjordes i juni 1986 bidrog till en kraftig höjning av tillståndsgivningen under andra halvåret.

Tabell 1. Tillstånd för vissa transaktionstyper

Mkr

	1982	1983	1984	1985	1986
Medel- och långfristig nyupplåning i utlandet	23 101	20 348	25 760	34 484	38 393
Svenska direkta investeringar i utlandet	8 918	11 995	15 052	19 940	35 324
Svenska desinvesteringar i utlandet	1 050	953	1 533	5 424	3 741
Utländska direkta investeringar i Sverige	1 800	2 308	2 793	6 878	6 571
Utländska desinvesteringar i Sverige	577	1 507	1 008	3 231	1 285
Emigranternas överföringar	647	902	3 100	1 691	1 917
Förvärv av rekreationsbostad i utlandet	96	100	123	180	312

Miljarder kr. Stockuppgifter vid utgången av 1986

	Staten och riksbanken	Kommuner	Övriga	Totalt	Procentuell andel
USD	58,0	2,8	69,5	130,3	51
DEM	18,3	0,5	10,8	29,6	12
CHF	11,1	1,1	8,6	20,8	8
JPY	14,1	1,2	3,1	18,4	7
GBP	5,1	–	3,8	8,9	4
NLG	5,2	0,8	2,8	8,8	3
Övriga	3,5	1,0	15,1	19,6	8
Multicurrencylån ¹	–	1,3	15,8	17,1	7
Summa	115,3	8,7	129,5	253,5	100

¹ Lån som under löptiden kan byta valuta.

Anm. Medel- och långfristig upplåning omfattar lån med en löptid på mer än ett år. Tabellen upptar inte bankers lån för refinansiering av till utlandet lämnade lån eller utlandsägda företags lån från moderbolag eller koncernbolag.

Tabell 3. Förfallande amorteringar på utestående medel- och långfristiga utlandslån vid utgången av 1986

Miljarder kr

	Staten och riksbanken	Kommuner	Övriga	Krediter utan fastställd amorteringsplan	Totalt
1987	3,0	1,8	22,6		27,4
1988	6,5	1,5	24,3		32,3
1989	7,1	0,5	16,3		23,9
1990	11,9	0,7	15,9		28,5
1991	18,1	2,4	18,9		39,4
1992	5,1	0,5	7,7		13,3
1993	5,1	0,5	6,4		12,0
1994	3,8	0,2	3,3		7,3
1995	7,9	0,4	3,7		12,0
1996–	46,8	0,2	6,2		53,2
Summa	115,3	8,7	125,3	4,2	253,5

Anm. Medel- och långfristig upplåning omfattar lån med en löptid på mer än ett år. Tabellen upptar inte bankers lån för refinansiering av till utlandet lämnade lån eller utlandsägda bolags lån från moderbolag eller koncernbolag.

Tabell 4. Tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet

Redog. 1986/87:15

Fördelning på länder och ländergrupper. Mkr

	1982	1983	1984	1985	1986
USA	2 498	2 348	4 222	6 188	16 978
Storbritannien	978	1 380	1 517	1 041	2 821
Finland	121	261	356	713	2 425
Norge	510	3 037	1 114	1 482	1 934
Italien	85	390	1 387	788	1 903
Nederländerna	335	201	791	980	1 558
Danmark	440	312	595	440	1 200
Frankrike	558	762	1 168	515	1 105
Liberia	31	59	6	4 476	750
Panama	—	70	3	34	685
Västtyskland	999	621	554	647	670
Brasilien	289	376	162	193	533
Spanien	175	51	208	235	289
Singapore	70	118	87	334	285
Mexico	243	259	41	6	248
Australien	106	104	78	64	204
Övriga	1 480	1 646	2 763	1 804	1 736
Summa	8 918	11 995	15 052	19 940	35 324
Norden	1 073	3 610	2 067	2 638	5 578
Övriga OECD	6 590	6 813	11 604	11 714	26 440
Övriga länder	1 255	1 572	1 381	5 588	3 306

Anm. I tabellen särredovisas de länder för vilka beloppen under 1986 överstigit 200 mkr, ordnade efter beloppsstorlek.

Tabell 5. Tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet

Procentuell fördelning på investeringsobjekt

	1982	1983	1984	1985	1986
Produktionsföretag ¹	54	42	47	38	58
Försäljningsföretag ²	9	9	7	5	3
Rederier ³	5	6	1	23	6
Övriga ⁴	32	43	45	34	33
Summa	100	100	100	100	100

¹ Härmed avses utvinnings-, tillverknings- och sammansättningsföretag.

² Företag vilkas enda ändamål är försäljning av huvudsakligen svenska exportvaror i utlandet.

³ Svenska varvs och rederiers investeringar i utländska rederier.

⁴ Inkl. investeringar i oljesektorn.

Fördelning på länder och ländergrupper. Mkr

	1982	1983	1984	1985	1986
Norge	130	344	304	3 177	1 713
Finland	275	529	703	362	1 540
USA	392	547	379	1 489	632
Frankrike	33	51	27	47	524
Nederländerna	83	56	212	885	415
Storbritannien	224	157	643	194	395
Schweiz	342	131	117	168	346
Danmark	44	109	131	147	332
Västtyskland	37	140	40	81	238
Venezuela	—	—	—	—	165
Jungfruöarna	—	—	—	—	103
Italien	3	16	2	6	40
Hongkong	—	12	23	2	29
Övriga	237	216	212	320	99
Summa	1 800	2 308	2 793	6 878	6 571
Norden	449	982	1 139	3 686	3 585
Övriga OECD	1 234	1 300	1 576	3 096	2 661
Övriga länder	117	26	78	96	325

Anm. I tabellen särredovisas de länder för vilka beloppen under 1986 överstigit 25 mkr, ordnade efter beloppsstorlek.

Tabell 7. Export och import av svenska aktier

Mkr

	Export	Import	Netto	därav till utlandet riktade emissioner
1979	90	194	— 104	—
1980	220	400	— 180	—
1981	1 531	1 116	415	303
1982	2 704	1 335	1 369	128
1983	11 951	5 840	6 111	3 904
1984	5 958	4 471	1 487	371
1985	10 915	6 111	4 804	547
1986	18 764	16 416	2 348	2 366
1985 I Kv	2 967	1 019	1 948	252
2 Kv	1 611	890	721	8
3 Kv	2 085	1 235	850	210
4 Kv	4 252	2 967	1 285	77
1986 I Kv	5 838	3 278	2 561	34
2 Kv	7 596	5 913	1 683	2 224
3 Kv	2 533	3 808	— 1 275	108
4 Kv	2 797	3 417	— 620	—

På valutastyrelsens vägnar:

Kurt Eklöf

/Göta Lázár

Stockholm den 20 januari 1987

Riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne

Redog. 1986/87:15
Bilaga 3

Som ett led i celebrerandet av riksbankens 300-årsjubileum instiftade banken ett pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne. Priset skall årligen utdelas såsom belöning till den som inom ekonomisk vetenskap utfört ett arbete av den framstående betydelse, som avses i Alfred Nobels den 27 november 1895 upprättade testamente. Priset utdelas av Kungliga Vetenskapsakademien enligt de grunder, som gäller för utdelandet av de genom testamentet instiftade Nobelprisen och prisbeloppet överensstämmer med det för dessa pris fastställda beloppet.

Riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne utdelades år 1986 till professor James McGill Buchanan, George Mason University, Virginia, USA för en syntes av teorierna för politiskt och ekonomiskt beslutsfattande.

Riksbankens jubileumsfond

Redog. 1986/87:15

Bilaga 4

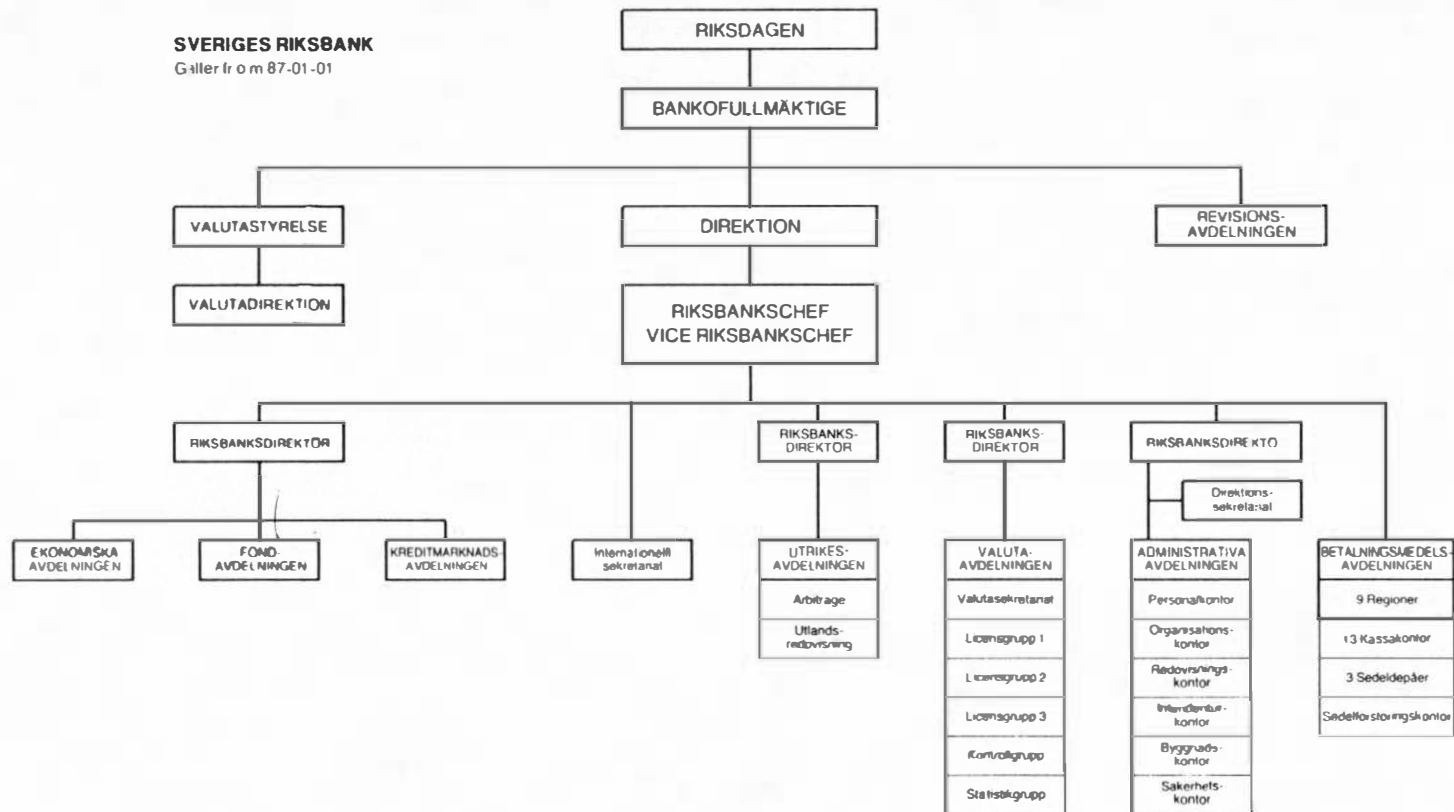
Riksbankens jubileumsfond tillkom genom en riksbankens donation till hugfästade av riksbankens 300-årsjubileum. Fondens syfte är att främja och understödja till Sverige anknuten vetenskaplig forskning. Den ursprungliga donationen utgjordes av värdepapper till ett bokfört värde om 250 mkr. Därefter har ytterligare värdepapper till bokfört värde om sammanlagt 200 mkr tillförts fonden. Fondens värdepapper förvaltas av riksbanken som tillgodogör fonden avkastningen.

För år 1986 uppgick den till fonden överförda avkastningen till 52,9 mkr.

För en närmare redogörelse för fondens verksamhet och ekonomi hänvisas till den verksamhetsberättelse fondens styrelse årligen avger till riksdagen.

SVERIGES RIKSBANK

Gäller fr o m 87-01-01

Redog. 1986/87:15
Bilaga 5

